

سُبْحَانَكَ يَا مَنْ لَا يَلْبَسُ الثَّيْبَ

گزارش رصد | شماره ۱۰۱

وضعیت حضور بازیگران خارجی در دوره بازسازی سوریه

سیاست پژوهی حضور
اثرگذار بین‌المللی

فهرست مطالب

۷	۱- مقدمه
۹	۱-۱. اهمیت بازسازی سوریه
۱۲	۲-۱. مهم ترین بخش های آسیب دیده اقتصاد سوریه در جنگ
۱۵	۲- وضعیت حضور روسیه در دوره بازسازی سوریه
۱۶	۱-۲. تاریخچه ی روابط
۱۷	۲-۲. دلایل ورود روسیه به بحران سوریه
۱۹	۳-۲. اقدامات روسیه در دوره بازسازی سوریه
۲۰	۴-۲. امضای تفاهم نامه همکاری های دوکشور در سال ۲۰۱۸
۲۰	۵-۲. اقدامات روسیه در بخش انرژی سوریه
۲۴	۶-۲. اقدامات روسیه در بخش کشاورزی
۲۶	۷-۲. اقدامات روسیه در توسعه بندر طرطوس
۲۷	۸-۲. اقدامات روسیه در بخش گردشگری
۲۷	۹-۲. پروتکل همکاری گمرکی (کریدور سبز)
۲۹	۱۰-۲. واکنش روسیه به قانون سزار
۳۰	۱۱-۲. جمع بندی
۳۳	۳- وضعیت حضور چین در دوره بازسازی سوریه
۳۴	۱-۳. تاریخچه روابط
۳۴	۲-۳. دلایل حمایت چین از سوریه و موانع پیش رو
۳۶	۳-۳. اقدامات چین در دوره بازسازی سوریه
۳۸	۴-۳. تلاش سوریه برای بهره مندی از وام چین به کشورهای عربی
۳۸	۵-۳. کمک های بشردوستانه ی چین

۳۹	۳-۶. واکنش چین به قانون سزار
۳۹	۳-۷. جمع‌بندی
۴۱	۴- وضعیت حضور ایران در دوره بازسازی سوریه
۴۲	۴-۱. تاریخچه روابط
۴۲	۴-۲. دلایل حمایت ایران از سوریه
۴۳	۴-۳. اقدامات ایران در دوره بازسازی سوریه
۴۴	۴-۴. توافقنامه همکاری بلندمدت ایران و سوریه
۴۵	۴-۵. اقدامات ایران در بخش انرژی و معدن
۴۷	۴-۶. اقدامات ایران در بخش مخابرات
۴۷	۴-۷. اقدامات ایران در بخش کشاورزی
۴۸	۴-۸. اقدامات ایران در توسعه بندر لاذقیه
۴۸	۴-۹. اقدامات ایران در بخش مسکن
۴۹	۴-۱۰. واکنش ایران به قانون سزار
۵۰	۴-۱۱. خطوط اعتباری ایران برای سوریه
۵۱	۴-۱۲. جمع‌بندی
۵۳	۵- وضعیت حضور سایر کشورها در دوره بازسازی سوریه
۵۴	۵-۱. بلاروس
۵۴	۵-۲. هند
۵۵	۵-۳. امارات
۵۶	۵-۴. عربستان
۵۶	۵-۵. اروپا
۵۸	۶- نتیجه‌گیری

١- مقدمه

سوریه به عنوان یکی از کشورهای تأثیرگذار در محور مقاومت از اواخر ژانویه ۲۰۱۱ درگیر جنگ داخلی تحمیلی از سوی غربی‌ها و متحدان منطقه‌ی آن‌ها شده که این جنگ تاکنون خسارت‌های سنگینی نیز به این کشور وارد کرده است. بر اساس گزارش کمیته اقتصادی و اجتماعی غرب آسیای سازمان ملل متحد (ESCWA)^۱ در سال ۲۰۱۸ حجم خسارت‌های جنگ داخلی سوریه ۴۰۰ میلیارد دلار است.^۲ این حجم از تخریب در حالی است که بسیاری از منابع درآمدی کشور سوریه از جمله صنعت نفت و کشاورزی آسیب‌های جدی دیده‌اند. تولید نفت به عنوان یکی از مهم‌ترین منابع درآمدی دولت سوریه از ۳۸۶ هزار بشکه در سال ۲۰۱۰ به حدود ۲ هزار بشکه در سال ۲۰۱۶ رسید.^۳ از ۳۸۶ هزار بشکه نفت تولیدی در سال‌های قبل از بحران حدود ۱۰۹ هزار بشکه صادر می‌شد که مقصد ۹۰٪ این صادرات کشورهای عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD)^۴ در اروپا بودند. ارزش این صادرات به ۴ میلیارد دلار بود که از ابتدای جنگ به دلیل اعمال تحریم‌های اروپا علیه این کشور، تقریباً به صفر رسید.^۵ صادرات بخش معدن نیز که در سال ۲۰۱۱ حدود ۴٫۷ میلیارد دلار بود در سال ۲۰۱۵ تقریباً متوقف شد.^۶

از این رو در دوره بازسازی، دولت سوریه نیازمند آن است تا علاوه بر تقویت بخش‌های مهم اقتصادی خود و گسترش صادرات به سمت جذب سرمایه خارجی نیز پیش از گذشته حرکت کند. سوریه در مسیر جذب سرمایه خارجی با محدودیت‌هایی از جمله تحریم‌های آمریکا و اروپا مواجه است که از همان ابتدای جنگ داخلی با آن‌ها درگیر بوده است. برای نمونه در سال ۱۳۹۰ اتحادیه اروپا به منظور تحت فشار گذاشتن دولت سوریه به تحریم بانک مرکزی این کشور و بلوکه کردن دارایی‌های آن اقدام کرد؛ جدیدترین این تحریم‌ها، قانون سزار است که در دسامبر ۲۰۱۹ در بودجه دفاعی آمریکا گنجانده شد و در ۱۷ ژوئیه ۲۰۲۰ نیز با

1. Economic and Social Commission for Western Asia
2. <https://b2n.ir/350812>
3. www.irna.ir/news/83163197
4. Organisation for Economic Co-operation and Development
5. www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=3110
6. yun.ir/umpbd8

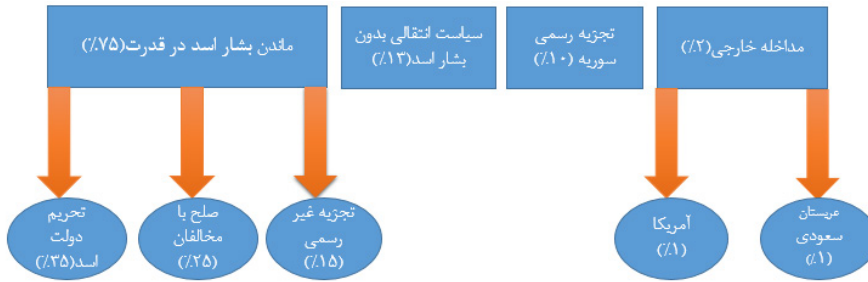
امضای دونالد ترامپ رئیس‌جمهور آمریکا، اجرایی شد. به موجب این قانون، آمریکا می‌تواند هر شخص یا گروه یا حکومتی را که به سوریه کمک مالی یا کالایی یا فناوریانه برساند، تحریم کند. به نظر می‌رسد که این تحریم‌ها از اصلی‌ترین موانع سرمایه‌گذاری خارجی در سوریه باشند و شرایط را برای حضور فعالان اقتصاد بین‌الملل محدود نمایند. از این رو در حال حاضر عمدتاً کشورهای حامی سوریه در دوران جنگ در حال سرمایه‌گذاری و تلاش برای احیای اقتصاد آن هستند.

بر اساس گزارش کمیته اقتصادی و اجتماعی غرب آسیای سازمان ملل متحد (ESCWA) در سال ۲۰۱۸ حجم خسارت‌های جنگ داخلی سوریه ۴۰۰ میلیارد دلار است. این حجم از تخریب در حالی است که بسیاری از منابع درآمدی کشور سوریه از جمله صنعت نفت و کشاورزی آسیب‌های جدی دیده‌اند.

۱-۱. اهمیت بازسازی سوریه

بررسی‌ها نشان می‌دهد غربی‌ها و متحدان منطقه‌ی آن‌ها که از حذف بشار اسد از طریق جنگ ناامید شده‌اند به دنبال بهره‌گیری از دوران بازسازی برای رسیدن به هدف خود هستند و حتی اعمال تحریم‌های سزار نیز در همین راستا ارزیابی می‌شود. لذا دوره بازسازی سوریه و نقش‌آفرینی مؤثر دولت سوریه و هم‌پیمانان آن در این دوره بسیار مهم خواهد بود. موسسه اعتبارسنجی فیچ (Fitch) که یکی از معتبرترین موسسه‌های اعتبارسنجی در دنیا است نیز در بررسی احتمالات آینده سیاسی سوریه در گزارشی در ۹ مارس ۲۰۲۰ آینده سیاسی سوریه را بیشتر از دریچه تلاش سوریه برای جذب سرمایه‌گذاری طرف غربی در دوره بازسازی، ارزیابی می‌کند. این بازیگران تلاش می‌کنند تا بار دیگر به دلیل مشکلات اقتصادی و معیشتی و قرار دادن مردم روبه‌روی حاکمیت، آتش جنگ را شعله‌ور کنند و حکومت سوریه را تغییر دهند یا حداقل بتوانند با اهرم بازسازی و سرمایه‌گذاری، دولت سوریه را برای کنار رفتن از محور مقاومت، تحت فشار قرار دهند. نمودار زیر سناریوهای مطرح شده درباره آینده سیاسی سوریه را نشان می‌دهد.

شکل (۱): نمای کلی سناریوهای آینده جنگ سوریه

۶۶

بررسی‌ها نشان می‌دهد غربی‌ها و متحدان منطقه‌ی آن‌ها که از حذف بشار اسد از طریق جنگ ناامید شده‌اند به دنبال بهره‌گیری از دوران بازسازی برای رسیدن به هدف خود هستند و حتی اعمال تحریم‌های سزار نیز در همین راستا ارزیابی می‌شود.

شکل (۱) نشان می‌دهد که احتمال تثبیت قدرت بشار اسد بسیار بیشتر از سایر گزینه‌ها است؛ اما همچنان احتمالاتی برای تغییر رفتار و یا شکست او وجود دارد که تقریباً همه آن‌ها مربوط به بازسازی و چگونگی آن است. در ادامه به توضیح مختصر هر یک از این سناریوها خواهیم پرداخت:

سناریو ۱- ماندن بشار اسد در قدرت (۷۵٪): پیشروی دولت در میدان جنگ با حمایت‌های ایران و روسیه به خصوص در سال‌های ۲۰۱۷ و ۲۰۱۸ این سناریو را تحکیم می‌کند که دولت سوریه بتواند حاکمیت خود را تثبیت کند و مخالفان روزه‌روز ضعیف‌تر شوند. در این سناریو سه احتمال دیگر نیز مطرح می‌شود.

۱-۱: دولت بشار اسد تحت تحریم قرار گیرد (۳۵٪): در این احتمال، دولت سوریه با کمک متحدان خود خواهد توانست مناطق باقی‌مانده از جمله ادلب را آزاد کند و مخالفان نیز به کشورهای همسایه از جمله ترکیه فرار می‌کنند. در این راستا با هدف جلوگیری از آزادسازی مناطق باقی‌مانده احتمالاً فشارهای بین‌المللی و تحریم شدت خواهد گرفت. محتمل است

که دولت سوریه برای کاهش این فشارها به کردها استقلال بیشتری اعطا کند.

۲-۱: صلح با مخالفان (۲۵٪): بر اساس این احتمال، مخالفان دولت سوریه به دلیل شکست‌های پی‌درپی تضعیف می‌شوند و شرایط یک توافق برای دولت فراهم خواهد شد. در این حالت ممکن است روسیه با هدف جلب رضایت غرب در جهت بهبود روابط سوریه و خود با غرب، فشار اسد را تحت فشار قرار دهد تا به مخالفان از جمله کردها استقلال بیشتری اعطا کند و قومیت‌های مختلف نیز در تقسیمات قدرت دیده شوند. این مسائل سبب خواهد شد تا کمک‌های بین‌المللی برای بازسازی سوریه شرایط بهتری داشته باشد.

۳-۱: تجزیه غیررسمی (۱۵٪): در حال حاضر ارتش سوریه در موقعیت برتر نظامی قرار دارد و ممکن است روسیه و ایران حمایت‌های خود را کاهش دهند که این موجب تضعیف موقعیت ارتش می‌شود. این موضوع در کنار مشکلات اقتصادی دولت سوریه سبب خواهد شد تا دولت نتواند همه مناطق را تحت کنترل خود درآورد. از این رو تنها مناطق و شهرهای مهم در اختیار دولت خواهد بود و برخی مناطق خودمختار شکل خواهد گرفت. خودمختاری این مناطق البته نه به صورت دائمی ولی ممکن است مانند وضعیت لبنان در جنگ داخلی ۱۹۷۵ باشد.

سناریو ۲- سیاست انتقالی بدون فشار اسد (۱۳٪): در حال حاضر کناره‌گیری اسد از قدرت تقریباً دیگر در اولویت قرار ندارد ولی برای بهبود روابط با غرب و کاهش تنش‌ها، روسیه پس از آزادسازی ادلب و سایر مناطق و اطمینان از عدم سقوط حکومت سوریه، ممکن است اقدام به جایگزینی یک فرد علوی دیگر با حفظ سیستم موجود به جای فشار اسد نماید. این اقدام سبب ورود سرمایه به سوریه و تسریع در بازسازی آن خواهد شد.

سناریو ۳- تجزیه رسمی (۱۰٪): در این سناریو پیش‌بینی می‌شود که حتی در صورت شکل‌گیری سوریه واحد اگر توافق سیاسی بین گروه‌ها و قومیت‌های مختلف شکل نگیرد، شکاف‌های فرقه‌ای در آینده به خصوص در رقابت بین ایران و عربستان فعال شود. در این صورت کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس از شکل‌گیری یک کشور سنی در سوریه حمایت خواهند کرد که این اقدام می‌تواند منجر به تجزیه سوریه شود. تحت این سناریو درگیری‌ها و خشونت‌ها ادامه خواهد یافت. در این صورت کردها با استفاده از این فرصت، می‌توانند اعلام استقلال کنند. از این رو وضعیت سوریه وخیم‌تر می‌شود. این سناریو البته با توجه به

تلاش ایران و روسیه برای حفظ تمامیت ارضی سوریه و نیز مخالفت با شکل‌گیری کشوری جدید در منطقه مشابه کردستان عراق، احتمال ضعیفی دارد.

سناریو ۴- مداخله خارجی (۲٪): باینکه اولویت اول مخالفان از جمله اروپا و ترکیه کنار گذاشتن بشار اسد نیست اما برخی ادعاها مانند استفاده از سلاح شیمیایی توسط ارتش سوریه (در دفعات قبل نیز هیچ سندی بر استفاده ارتش سوریه از سلاح شیمیایی یافت نشد) می‌تواند بهانه‌ای برای مداخله نظامی آمریکا باشد. همچنین افزایش زیاد نفوذ ایران و نیز رقابت‌های ایدئولوژیک می‌تواند سبب ورود عربستان به درگیری نظامی با سوریه شود. البته مشخص نیست که آیا عربستان توان تغییر موازنه را دارد یا خیر؟

۲-۱. مهم‌ترین بخش‌های آسیب‌دیده اقتصاد سوریه در جنگ

بخش نفت سوریه با ۷۴ میلیارد دلار، بخش برق با ۴ میلیارد دلار و کشاورزی با ۱۶ میلیارد دلار آسیب دیدگی از مهم‌ترین بخش‌های اقتصادی آسیب‌دیده این کشور در دوران جنگ با تروریسم هستند.

الف- بخش انرژی

به گفته وزیر نفت سوریه از سال ۲۰۱۱ تاکنون، صنعت نفت سوریه، ۷۴ میلیارد دلار آسیب‌دیده است. از این میزان ۱۴ میلیارد دلار آسیب مستقیم (آسیب به سیستم‌های تولید و پالایش نفت) و ۶۰ میلیارد خسارت غیرمستقیم (ضرر ناشی از عدم بهره‌برداری) است.^۱ همچنین مطابق آمارهای اعلامی از سوی وزیر برق سوریه، بخش برق نیز ۴ میلیارد دلار آسیب‌دیده

۶۶

بخش نفت سوریه با ۷۴ میلیارد دلار، بخش برق با ۴ میلیارد دلار و کشاورزی با ۱۶ میلیارد دلار آسیب دیدگی از مهم‌ترین بخش‌های اقتصادی آسیب‌دیده این کشور در دوران جنگ با تروریسم هستند.

1. www.syria-oil.com/10776

است. در مجموع بخش انرژی سوریه قریب به ۸۰ میلیارد دلار آسیب دیده است^۱.

ب- بخش کشاورزی

کشاورزی یکی از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین بخش‌های اقتصادی سوریه قبل از بحران بوده است. مطابق گزارش فائو در اکتبر سال ۲۰۱۶ بخش کشاورزی سوریه در سال ۲۰۱۰، ۱۸ درصد از تولید ناخالص ملی سوریه، ۲۳ درصد از صادرات و نیز ۱۷ درصد اشتغال این کشور را به خود اختصاص داده بود. بر اساس گزارش فائو در سال ۲۰۱۷ و وزارت کشاورزی سوریه این بخش نیز ۱۶ میلیارد دلار آسیب دیده است^۲.

1. arabic.rt.com/middle_east/1059346

2. .fao.org/emergencies/fao-in-action/stories/stories-detail/en/c/878242/

۲- وضعیت حضور روسیه در دوره بازسازی سوریه

در تمام سال‌هایی که سوریه درگیر جنگ داخلی بود، ایران و بعدها روسیه را در میدان نبرد در کنار خود می‌دید و در عرصه سیاسی نیز چین به حامیان دولت سوریه پیوسته بود. به همین دلیل دولت سوریه در دوران بازسازی تلاش می‌کند تا اولویت را به متحدان خود بدهد. بررسی‌ها نشان می‌دهد که در تلاش برای بازسازی و دریافت امتیازهای اقتصادی، روسیه در حال حاضر از سایر بازیگران جلوتر است.

۱-۲. تاریخچه‌ی روابط

شوروی در سال ۱۹۴۴ سفارت خود را در سوریه بازگشایی کرد و تا سال ۱۹۵۵ کمک‌های نظامی زیادی به سوریه انجام داد. یکی از مهم‌ترین دلایل این کمک‌ها قرار نگرفتن سوریه در بلوک غرب از طریق نیپوستن به پیمان بغداد^۱ بود. با این حال تا زمان روی کار آمدن انور سادات در مصر، کشور مصر محور اصلی ارتباط شوروی با جهان عرب بود اما بعد از چرخش سیاست خارجی مصر در زمان سادات به سمت غرب و سازش با اسرائیل، سوریه به محور اصلی ارتباط شوروی با جهان عرب و خاورمیانه تبدیل شد. در دوران جنگ سرد، این روابط به اوج خود رسید و در نهایت به ایجاد پایگاه هوایی حمیمیم روسیه در لاذقیه منجر شد. این روابط در نیمه دهه ۱۹۸۰ با روی کار آمدن گورباچف و نزدیک شدن روسیه به آمریکا، تنزل پیدا کرد.

روابط روسیه و سوریه پس از فروپاشی شوروی در دوره گورباچف و با روی کار آمدن ولادیمیر پوتین به‌عنوان رئیس‌جمهور روسیه و گفتمان اوراسیاگرایی در سیاست خارجی روسیه تقویت شد. در سال‌های اخیر مسکو روابط مستحکمی را با دمشق پی‌ریزی کرده و در تلاش است تا سوریه را به‌عنوان دروازه ورود به خاورمیانه و جهان عرب مجدداً تحت نفوذ خود قرار دهد.

۱. در سال ۱۹۵۴ آمریکا در اعضای کمک‌های اقتصادی به عراق، پیشنهاد کرد تا این کشور یک پیمان دفاع منطقه‌ای با عضویت عراق، ایران، ترکیه، پاکستان، اردن، مصر، لبنان و سوریه فراهم آورد. در نهایت دولت عراق موفق شد ترکیه و بعداً ایران را وارد این پیمان دفاعی کند که به خاطر امضا شدن در بغداد به پیمان بغداد معروف شد.

روابط روسیه و سوریه پس از فروپاشی شوروی در دوره گورباچف و با روی کار آمدن ولادیمیر پوتین به عنوان رئیس جمهور روسیه و گفتمان اوراسیاگرایی در سیاست خارجی روسیه تقویت شد. در سال‌های اخیر مسکو روابط مستحکمی را با دمشق پی‌ریزی کرده و در تلاش است تا سوریه را به عنوان دروازه ورود به خاورمیانه و جهان عرب مجدداً تحت نفوذ خود قرار دهد. مؤید این امر، حضور نظامی روسیه در سوریه برای کمک به دولت این کشور در بحران سال‌های اخیر است. در دوران ظهور گفتمان اوراسیاگرایی در روسیه، حضور اقتصادی این کشور در سوریه به خصوص در حوزه نفت و گاز نیز تقویت شد. برخی از شرکت‌های روسی فعال در صنعت نفت و گاز مانند استروی ترانس‌گاز (Stroytransgaz)، وارد سوریه شدند. این فعالیت‌های اقتصادی به دلیل حضور نظامی روسیه در بحران سوریه بسیار جدی‌تر شده و در حال حاضر روسیه یکی از اصلی‌ترین بازیگران در عرصه بازسازی سوریه است.

۲-۲. دلایل ورود روسیه به بحران سوریه

مقابله و مخالفت با نظام تک قطبی موجود در جهان، حفاظت از منافع خود در دریای مدیترانه از جمله بهره‌مندی از منابع انرژی کشف نشده در این دریا، وجود قرار دادهای نظامی و اقتصادی با سوریه و نیز اجرایی کردن دکترین امنیت ملی را می‌توان از اصلی‌ترین دلایل ورود روسیه به جنگ سوریه برشمرد.

مهم‌ترین دلایل حضور روسیه در سوریه را می‌توان در چارچوب زیر ارزیابی کرد:

۱- مقابله و مخالفت با نظام تک قطبی آمریکا: یکی از مهم‌ترین دلایل حضور روسیه در سوریه برای جنگ با تروریست‌ها و کمک به دولت این کشور، مقابله و مخالفت با نظام

مقابله و مخالفت با نظام تک قطبی موجود در جهان، حفاظت از منافع خود در دریای مدیترانه از جمله بهره‌مندی از منابع انرژی کشف نشده در این دریا، وجود قرار دادهای نظامی و اقتصادی با سوریه و نیز اجرایی کردن دکترین امنیت ملی را می‌توان از اصلی‌ترین دلایل ورود روسیه به جنگ سوریه برشمرد.

تک قطبی به رهبری آمریکا است. در واقع روسیه تلاش دارد تا نظام چندقطبی به خصوص از طریق سازوکار شورای امنیت، جایگزین نظام موجود شود تا بتواند سهم بیشتری در معادلات بین‌المللی داشته باشد. در این میان، خاورمیانه به‌عنوان منطقه‌ای که از دوران جنگ جهانی اول تنش‌ها بر سر آن میان ابرقدرت‌ها بالا بوده است، جایگاهی ویژه دارد.

۲- سوریه تنها مدخل ورود روسیه به دریای مدیترانه: سوریه تنها محل حضور روسیه در دریای مدیترانه و آب‌های گرم از زمان شوروی سابق بوده است. در واقع روسیه در تلاش است تا با قرار گرفتن در کناره شرقی دریای مدیترانه، مسیری امن و بلندمدت را برای ورود به غرب آسیا پی‌ریزی کند تا از رقابت‌های اقتصادی-سیاسی و امنیتی در این منطقه عقب نماند. همچنین حضور در مدیترانه برای روسیه به‌عنوان بزرگ‌ترین تأمین‌کننده گاز اروپا بسیار مهم است؛ زیرا میداین گاز حوزه مدیترانه با ذخیره گازی حدود ۳٫۵ میلیارد مترمکعب می‌تواند در آینده به‌عنوان یکی از رقبای اصلی روسیه در تأمین گاز اروپا تبدیل شود (ذخایر گاز طبیعی روسیه حدود ۴۸ و ایران حدود ۳۴ تریلیون مترمکعب است)؛ موضوعی که به دلیل وابسته بودن اقتصاد روسیه به انرژی می‌تواند بسیار چالش‌آفرین باشد. از این رو، روسیه تلاش می‌کند تا با استخراج گاز در آب‌های مرزی سوریه مانع از بهره‌برداری حداکثری و بیش از نیاز رقبای خود به خصوص رژیم اشغالگر قدس از منابع گازی مدیترانه برای صادرات به اروپا شود.

۳- قراردادهای اقتصادی و نظامی بین دو کشور: سوریه در فاصله سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۲ در جایگاه ششمین واردکننده سلاح و تجهیزات از روسیه قرار داشت. همچنین در سال ۲۰۱۱ نیز یک قرارداد فروش یک میلیارد دلاری تجهیزات نظامی بین طرفین اجرا شد. روسیه بعد از آمریکا دومین صادرکننده تجهیزات نظامی در جهان است. همچنین شرکت‌های نفت و گاز روسیه حضوری پررنگ در حوزه انرژی سوریه داشته و دارند.

۴- دکترین امنیت ملی روسیه: ورود نظامی روسیه به سوریه در راستای اجرای سند استراتژی امنیتی روسیه (۲۰۲۰) باهدف مصون‌سازی محیط پیرامونی روسیه از تهدیدات خارجی علیه منافع خود است. روسیه سقوط سوریه را دروازه ورود ناتو به حوزه منافع ملی خود و از دست دادن تنها پایگاه خود در مدیترانه می‌داند. موضوع مهم دیگر در این سند، امنیت انرژی است که برای روسیه بسیار مهم است و مورد تأکید شده است.

۵- نگرانی روسیه از گسترش نفوذ اسلام سلفی در مناطق مسلمان نشین خود: برخی مناطق روسیه از جمله چچن و داغستان مناطق مسلمان نشینی هستند که در میان آن‌ها گرایش‌های سلفی نیز وجود دارد و به همین دلیل سلفی‌ها امیدوارند بتوانند روسیه را هم به حوزه نفوذ خود اضافه کنند. همچنین برخی از اتباع روسیه که به گروه‌های تروریستی در سوریه پیوسته‌اند، خصومتی دیرینه با مسکو داشته و سودای جدایی از حکومت مرکزی را دارند. از این رو قدرت‌گیری یک دولت سلفی در سوریه علاوه بر اینکه می‌توانست منافع روسیه را در کناره‌های مدیترانه با خطر مواجه کند، مرزها و امنیت داخلی آن را هم با خطری جدی روبرو می‌ساخت.

۶- تجربه لیبی: در بحران لیبی، اروپا و آمریکا به روسیه وعده دادند که در مقابل رأی ممتنع این کشور به قطعنامه ۱۹۷۳ شورای امنیت درباره حمله به لیبی، منافع اقتصادی آن را در لیبی در نظر خواهند گرفت. پس از سرنگونی معمر قذافی، وعده‌های غربی‌ها عملی نشد و در واقع آن‌ها روسیه را فریب دادند. همین مسئله سبب شد تا روسیه در بحران سوریه به غرب اعتماد نکند و منافع ملی خود را در نظر بگیرد.

۲-۳. اقدامات روسیه در دوره بازسازی سوریه

واگذاری ۴۹ ساله بندر طرطوس با سرمایه‌گذاری ۵۰۰ میلیون دلاری برای توسعه آن و نیز قرارداد برداشت ۱۰۵ میلیون تن فسفات از معادن الشرقیه و خنیفیس در استان حمص سوریه به مدت ۵۵ سال با برداشت سالانه ۲٫۲ میلیون تن از مهم‌ترین قراردادهای روسیه در دوران بازسازی سوریه به شمار می‌روند.

واگذاری ۴۹ ساله بندر طرطوس با سرمایه‌گذاری ۵۰۰ میلیون دلاری برای توسعه آن و نیز قرارداد برداشت ۱۰۵ میلیون تن فسفات از معادن الشرقیه و خنیفیس در استان حمص سوریه به مدت ۵۵ سال با برداشت سالانه ۲٫۲ میلیون تن از مهم‌ترین قراردادهای روسیه در دوران بازسازی سوریه به شمار می‌روند.

اقدامات اقتصادی روسیه در سوریه بیشتر در بخش‌های سوآر از جمله نفت و گاز، توسعه معادن و تجارت محصولات کشاورزی متمرکز است. همچنین روسیه به دنبال تبدیل سوریه به پایگاه اقتصادی خود در خاورمیانه است. در ادامه به بررسی قراردادهای اقتصادی روسیه در دوران بازسازی سوریه می‌پردازیم:

۲-۴. امضای تفاهم‌نامه همکاری‌های دو کشور در سال ۲۰۱۸

کمیته مشترکی از دو دولت سوریه و روسیه (کمیته دائمی بین دولتی سوریه - روسیه) برای گسترش و تعمیق همکاری‌ها در حوزه‌های اقتصادی، صنعتی، تجاری، علمی، فرهنگ و هنری در دسامبر سال ۲۰۱۸ تشکیل شد. این کمیته در ۱۲ دور مذاکره با ۱۱ کمیته تخصصی، توانست ۲۰ سند همکاری از جمله در بخش‌های حمل‌ونقل، انرژی، بهداشت، کشاورزی، صنایع و معادن تهیه کند. در این مذاکرات علاوه بر ۱۰۰ نماینده از وزارتخانه‌های صنعت، کشاورزی، انرژی، آموزش عالی، اداره گمرک، مسکن و اداره کنترل کیفیت روسیه، ۲۰ شرکت بزرگ روسی نیز حضور داشت^۱. این سند تبدیل به دورنمای همکاری‌های اقتصادی طرفین شد و در ۱۴ دسامبر ۲۰۱۸ به امضای ولید معلم وزیر خارجه سوریه و یوری بوریسف، معاون نخست‌وزیر روسیه رسید.

۲-۵. اقدامات روسیه در بخش انرژی سوریه

گرچه به لحاظ منابع نفت و گاز، سوریه بازیگر تأثیرگذاری در عرصه بین‌الملل نیست اما این کشور در دیپلماسی انرژی روسیه به دلیل استفاده از پتانسیل‌های کشف نشده گازی در مدیترانه برای صادرات به اروپا بسیار مهم است. در حال حاضر اسرائیل، قبرس، یونان و مصر در تلاش برای تأمین گاز این قاره از طریق استخراج گاز از مدیترانه هستند. از لحاظ تاریخی نیز شرکت‌های روسیه در صنعت انرژی سوریه نقش مهمی ایفا کرده‌اند. استروی ترانس‌گاز (STG) از اوایل سال ۲۰۰۰ اقدام به سرمایه‌گذاری در سوریه کرد. استروی ترانس‌گاز در تکمیل خط لوله گاز عرب (Arab Gas Pipeline) به طول ۱۲۰۰ کیلومتر که گاز مصر را به کشورهای اردن، سوریه و لبنان می‌رساند، نقش مهمی ایفا کرده است.

1. <https://b2n.ir/485620>

در سال ۲۰۰۹ نیز به صورت موفقیت‌آمیز، واحد پردازش گاز جنوب در هایان (منطقه ۴۸ کیلومتری حمص) راه‌اندازی کرد^۱. همچنین توسعه میداین گازی تدمر توسط این شرکت در مشارکت با شرکت گاز سوریه انجام شده است. این شرکت پس از واگذاری پروژه‌های دولت سوریه بدون طی تشریفات به شرکت‌های روسیه در سال ۲۰۱۶ فعالیت خود در بخش انرژی را افزایش داده^۲ و اکنون یکی از فعال‌ترین شرکت‌ها در بازسازی سوریه است.

الف- قرارداد «عمریت»

دولت سوریه در سال ۲۰۱۳ قراردادی با شرکت سوپوز نفت گاز (Soyuzneftegaz) روسیه با عنوان عمریت (Amrit) منعقد کرد که به موجب آن شرکت سوپوز نفت گاز به مدت ۲۵ سال می‌تواند برای اولین بار در آب‌های سرزمینی سوریه در مدیترانه نسبت به اکتشاف گاز اقدام کند. این قرارداد تا سال ۲۰۱۸ مسکوت ماند و در نهایت در سال ۲۰۱۸ این شرکت در جنوب طرطوس اکتشاف خود را آغاز کرد. به گفته وزیر نفت سوریه در آب‌های سرزمینی این کشور، ۵ بلوک گازی با ظرفیت هر بلوک ۲۵۰ میلیارد مترمکعب وجود دارد که ذخیره یک بلوک به میزان ذخیره کل میداین خشکی سوریه به میزان ۲۴۱ میلیارد مترمکعب است^۳. مطابق آمارها، کل ذخایر گازی مدیترانه حدود ۳٫۵ میلیارد مترمکعب تخمین زده می‌شود^۴.

ب- اکتشاف نفت در شمال شرق سوریه

قرارداد دیگر، قرارداد اکتشاف و تولید نفت در دو بلوک ۷ و ۱۹ از میدان‌های نفتی شمال شرق، معروف به جزیره سوریه (منطقه میانی رقه، دیرالزور و حسکه) با شرکت مرکوری (Mercury LLC) است. همچنین دولت سوریه قرارداد دیگری برای توسعه بلوک گازی ۲۳ در شمال دمشق با شرکت ولادا (Velada LLC) منعقد کرده است. این قراردادها در سپتامبر ۲۰۱۹ توسط وزارت نفت و منابع معدنی سوریه با این دو شرکت منعقد و در دسامبر همان سال در مجلس سوریه به تصویب رسید^۵. مدت زمان اکتشاف نفت در جزیره سوریه ۵ سال و تا ۷

1. irdiplomacy.ir/fa/news/1983473

2. <http://www.irdiplomacy.ir/fa/news/1983473>

3. <http://almanar.com.lb/5221394>

4. usgs.gov/fs/2010/3014/

5. www.sana.sy/?p=1073287

سال نیز قابل تمدید است. بر اساس اعلام مقامات سوریه سهم این کشور از قرارداد فوق ۱۲٫۵ درصد از کل درآمد حاصل است. تمام هزینه‌های اکتشاف بر عهده شرکت روسی است و بعد از اکتشاف از طریق درآمد حاصل جبران می‌شود.^۱

علاوه بر اکتشاف و استخراج نفت و گاز، روسیه در بحث تعمیر و نگهداری پالایشگاه‌های سوریه نیز ورود کرده و پالایشگاه‌های مختلفی را به مدار تولید بازگردانده است. از جمله این پالایشگاه‌ها می‌توان به پالایشگاه‌های حمص در شرق سوریه و بانپاس در طرطوس اشاره کرد. پالایشگاه حمص با ظرفیت پالایش ۱۱۰ هزار بشکه و بانپاس با ظرفیت ۱۳۰ هزار بشکه در دوران قبل از جنگ نقش اصلی را در تأمین سوخت سوریه ایفا می‌کردند.^۲

پ- بخش برق

صنعت برق نیز از جمله صنایعی است که در جنگ سوریه آسیب‌های زیادی دیده است. این آسیب‌ها علاوه بر ایجاد مشکل در تأمین برق خانگی برای صنایع سوریه نیز مشکلات عدیده‌ای به وجود آورده است. روسیه در این بخش نیز وارد شده و تعدادی از نیروگاه‌های سوریه را بازسازی کرده است. به گزارش اندیشکده چتم‌هاوس آمریکا، قراردادی بین دو کشور در سال ۲۰۱۸، برای ساخت نیروگاه‌ها و توربین‌های جدید با ظرفیت ۲۶۵۰ مگاوات در مناطقی از جمله حلب، محرده (واقع در حماه)، تیشرین (واقع در دمشق)، دیرالزور و شهرک الزهرا (واقع در حلب) امضا شده است.^۳

ت- بخش معدن

قبل از آغاز بحران، سوریه یکی از تولیدکنندگان فسفات بود و سالانه ۳٫۵ میلیون تن فسفات بخصوص در معادن شرقی خود تولید می‌کرد. از معروف‌ترین معادن فسفات سوریه می‌توان به معادن نزدیک شهر تدمر (پالمیرا) شامل معادن خنیفیس و الشرقيه در ۶۰ و ۴۵ کیلومتری جنوب غرب تدمر در استان حمص در شرق سوریه اشاره کرد که دارای مرغوبترین فسفات‌های جهان هستند. ذخایر پیش‌بینی‌شده فسفات این دو معدن به ۱٫۸ میلیارد تن می‌رسد و

1. <http://www.soc.sy/ar/Subjects35789>

2. arabi21.com/story/1180186

3. yun.ir/9qso3d

بخش اعظمی از کل ذخایر ۲,۴ میلیارد تنی فسفات سوریه را به خود اختصاص می‌دهند. بعد از آزادسازی شهر تدمر در سال ۲۰۱۷ قرارداد برای بازسازی و بهره‌برداری از این معادن به مدت ۵ سال بین شرکت استروی ترانس‌گاز (STG) و سازمان زمین‌شناسی سوریه (ذیل وزارت نفت و منابع معدنی سوریه است)، انجام شد^۱. این قرارداد در مارس ۲۰۱۸ به تصویب مجلس سوریه نیز رسید و یک ماه بعد نیز توسط رئیس‌جمهور بشار اسد برای اجرا به سازمان عمومی زمین‌شناسی و منابع معدنی سوریه ابلاغ شد. تصویر زیر متن ابلاغیه این قانون را نشان می‌دهد^۲.

شکل (۲): تصویر دستور اجرایی بشار اسد برای قرارداد سرمایه‌گذاری روسیه در معادن فسفات به موجب این قرارداد، شرکت روسی طی ۵۰ سال، سالانه ۲,۲ میلیون تن فسفات برداشت خواهد کرد. سهم روسیه از درآمد این معادن ۷۰ درصد و سوریه ۳۰ درصد خواهد بود^۳. مطابق اظهارات مقامات سوریه، در این معادن از ظرفیت ۱,۸ میلیارد تنی، هفت بلوک با مجموع ذخایر ۷۰۰ میلیون تن آماده بهره‌برداری هستند که سهم روسیه یک بلوک حدود ۱۰۵ میلیون

1. arabic.sputniknews.com/world/201707041024901664
2. <http://geology-sy.org>
3. arabic.sputniknews.com/business/201803271031108374

تنی است^۱. از طرف دیگر، روسیه می‌خواهد برای رساندن فسفات‌های استخراج‌شده از معادن یادشده، راه آهنی از شرق سوریه و از محل این معادن به بندر طرطوس که اجاره کرده است راه‌اندازی کند. نقشه زیر نقشه معادن سوریه است.

شکل (۳): نقشه معادن فسفات سوریه

۲-۶. اقدامات روسیه در بخش کشاورزی

روسیه و سوریه از سال ۲۰۱۵ همکاری‌های خود را در بخش کشاورزی افزایش داده‌اند و روسیه در حال حاضر اصلی‌ترین تأمین‌کننده گندم سوریه است. حجم محموله‌های گندم ارسالی در سال به سوریه به‌طور پیوسته افزایش داشته و از ۶۵۰ هزار تن در سال ۲۰۱۵ به ۱٫۲ میلیون تن در سال ۲۰۱۷ و اخیراً نیز به حدود ۲ میلیون تن افزایش یافته است. در همین راستا طرفین، توافقنامه‌هایی برای بازسازی و ساخت کارخانه‌های غلات و تعداد زیادی سیلو امضاء کرده‌اند^۲. در سال ۲۰۱۶ شرکت سوفوکریم «Sofokrim» روسیه که شرکتی در زمینه تولید تجهیزات کشاورزی است، اعلام کرد که قراردادی برای ساخت ۴

۰۱. روزنامه ۲۷ محرم ۱۴۴۰

2. Russia and Iran: Economic Influence in Syria

کارخانه غلات در حمص و تلکلیخ در غرب حمص امضا کرده است. هزینه ساخت کارخانه حمص ۱۶٫۵ میلیون یورو اعلام شده است. همچنین کل هزینه این قرارداد از سوی شرکت سوفوکریم، مبلغ ۷۰ میلیون یورو عنوان شده که باید توسط دولت سوریه تأمین شود. این شرکت همچنین اعلام کرده است که موفق شده یک قرارداد برای ساخت کارخانه غلات و آسانسور کشاورزی در دمشق با دولت سوریه امضاء نماید.^۱ در نوامبر ۲۰۱۸ نیز وزیر وقت تجارت داخلی سوریه اعلام کرد که شرکت‌های روسی، قرار است ۷۰ سیلو با ظرفیت هر سیلو ۲۰ هزار تن برای ذخیره گندم در سوریه احداث نمایند. روس‌ها در تعمیر سیلوهای آسیب دیده از جنگ نیز فعال هستند و به‌عنوان نمونه می‌توان به بازسازی سیلوی ۱۰۰ هزار تنی حلب اشاره کرد.^۲

از سوی دیگر، انحصار صادرات و بازاریابی محصولات کشاورزی سوریه در روسیه و بازار دیگر کشورهای عضو اتحادیه اوراسیا (قزاقستان، ارمنستان، بلاروس، قرقیزستان) به شماری از شرکت‌های روس داده شده است. همچنین روسیه یک خط دریایی با یک کشتی ۱۵۰۰ تنی برای صادرات مرکبات سوریه از بندر لاذقیه به بندر نووروسییسک (Novorossiysk) راه‌اندازی کرده است. تعداد سفرهای این کشتی باری در ماه سه سفر و در صورت نامناسب بودن وضعیت آب و هوایی، دو سفر است. وزیر حمل‌ونقل سوریه در اوایل فوریه سال ۲۰۲۰ اعلام کرد که اولین سفر این خط دریایی با ۱۵۰۰ تن مرکبات از بندر لاذقیه انجام شده است.^۳

در اواخر سال ۲۰۱۸ شرکت استروی‌ترانس‌گاز با یک قرارداد ۴۰ ساله متعهد به بازسازی و مدیریت مجتمع کود حمص با سه کارخانه آمونیاک، نیترات و اوره شده است. این قرارداد در صورت رضایت طرفین تا ۲۵ سال نیز بعد از اتمام دوره ۴۰ سال قابل تمدید است.^۴

1. arabic.rt.com/news/812642

2. arabic.sputniknews.com/arab_world/201811041036537218

3. arabic.sputniknews.com/news/202002091044478369

4. almodon.com/arabworld/2018/11/10

۲-۷. اقدامات روسیه در توسعه بندر طرطوس

از مهم‌ترین پروژه‌های واگذار شده به روس‌ها در سوریه، قرارداد اجاره ۴۹ ساله بندر طرطوس به شرکت استروی ترانس‌گاز است که در ۱۳ ژوئیه ۲۰۱۹ در مجلس سوریه به تصویب رسید. شرکت استروی ترانس‌گاز مطابق این قرارداد از پرداخت تعرفه‌های گمرکی در وارد کردن ماشین‌آلات، تجهیزات و موارد مدنظر برای عملی کردن مفاد آن معاف است. همچنین شرکت روسی از پرداخت مالیات و کلیه عوارض موجود در سوریه از زمان اخذ قرارداد تا پایان توسعه بندر طرطوس معاف خواهد بود.^۱ این قرارداد بعد از اتمام دوره ۴۹ سال در صورت رضایت طرفین به مدت ۲۵ سال دیگر قابلیت تمدید دارد. روسیه اعلام کرده است که می‌خواهد در این بندر ۵۰۰ میلیون دلار سرمایه‌گذاری کند و آن را به پایگاه صادرات گندم خود به منطقه غرب آسیا (خاورمیانه) تبدیل نماید. مطابق قرارداد، مقرر شده است تا ظرفیت کانتینری این بندر از ۴۰۰ هزار کانتینر به ۵٫۲ میلیون کانتینر برسد. همچنین قرار است ظرفیت گنجایش این بندر نیز از ۱۲ میلیون تن به ۴۰ میلیون تن افزایش یابد. مطابق این قرارداد باید ۸۵ درصد کارگران این بندر سوریه‌ای باشند و طرف دوم قرارداد حق دارد ۱۵ درصد نیروی مورد نیاز را از خارج تأمین نماید. در ابتدا ۲۵ درصد درآمدهای بندر بدون در نظر گرفتن هزینه‌ها و ضررهای احتمالی برای دولت سوریه خواهد بود و با گسترش بندر و افزایش درآمدها، این سهم به ۳۵ درصد خواهد رسید.^۲ وزیر حمل و نقل سوریه اعلام کرده است که درآمد سوریه از این بندر با سرمایه‌گذاری روس‌ها سالانه به ۸۴ میلیون دلار خواهد رسید که بیش از سه برابر میزان فعلی آن یعنی ۲۴ میلیون دلار است. در صورت بروز هرگونه اختلافی در قرارداد مرجع حل اختلاف، متن عربی قرارداد و داوری در اختلافات مطابق قانون سوریه خواهد بود. همچنین بیمه این بندر نیز توسط شرکت‌های سوریه انجام خواهد شد.^۳

1. www.sana.sy/fa/?p=180821

2. <https://www.sana.sy/?p=961009>

3. <http://www.mot.gov.sy/web/orginal/fullnews.php?id=1535&cid=1>

۲-۸. اقدامات روسیه در بخش گردشگری

در بخش گردشگری نیز روسیه بیشتر بر مناطق ساحلی و کمتر آسیب دیده سوریه تمرکز کرده است. محیط امن و زیرساخت‌هایی که در نتیجه جنگ خسارات قابل توجهی را متحمل نشده‌اند، مزیت این سرمایه‌گذاری است.

۲-۹. پروتکل همکاری گمرکی (کریدور سبز)

هم‌زمان با امضای پروتکل همکاری‌های اقتصادی، صنعتی و علمی و فرهنگی بین سوریه و روسیه، پروتکل همکاری گمرکی بین دو کشور نیز در سال ۲۰۱۹ به امضاء طرفین رسید. این پروتکل که به امضاء وزیر خارجه سوریه و یوری بوریسف، معاون نخست‌وزیر روسیه رسیده توسط سازمان گمرک روسیه و اداره کل گمرک سوریه تدوین شده است. مفاد این پروتکل شامل تبادل اطلاعات و کمک متقابل در چارچوب سیستم ترجیحی گمرک اتحادیه اقتصادی اوراسیا (روسیه، بلاروس، ارمنستان، قزاقستان، قرقیزستان) است. توافق نامه امضا شده بین مسکو و دمشق همچنین شامل ساده‌سازی مراحل گمرکی و تسهیل و تسریع در حرکت کالاها و وسایل نقلیه در مرزهای گمرکی است. از طرف دیگر، این پروتکل همکاری‌های فنی دو کشور را در زمینه مقابله با مشکلات گمرکی فراهم می‌کند. این همکاری‌ها همچنین شامل ارائه اطلاعات در مورد ارزش پرداخت‌های گمرکی (تعرفه)، مبدأ کالاهای صادر شده به سوریه و طبقه بندی آن‌ها با توجه به تعرفه گمرکی است.^۱ مطابق این پروتکل، سوریه برای صادرات محصولات خود به اتحادیه اقتصادی اوراسیا که شامل ۵ کشور روسیه، ارمنستان، قزاقستان، قرقیزستان و بلاروس، ۲۵ درصد تعرفه ترجیحی دریافت می‌کند.^۲

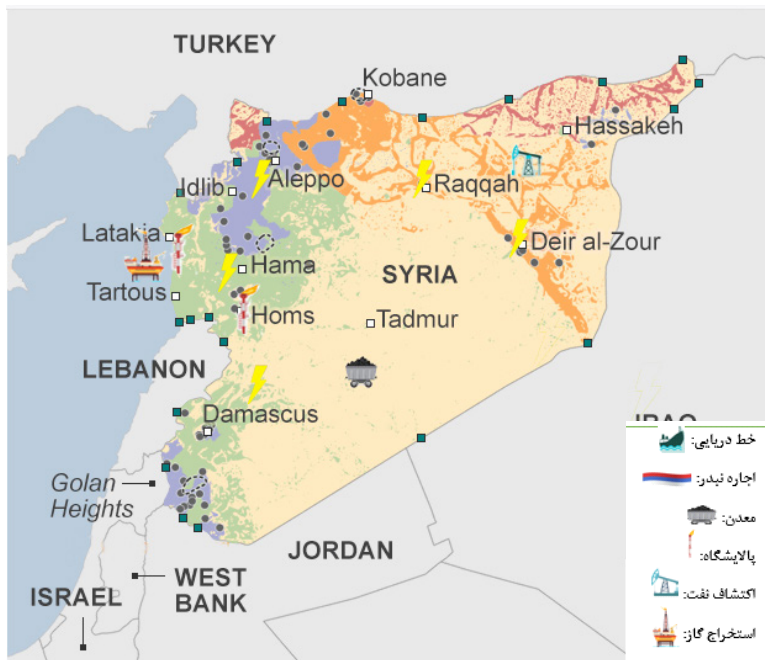
1. enabbaladi.net/archives/351479

2. <http://syriadailynews.com/46574>

جدول (۱): مهم‌ترین قراردادهای روسیه و سوریه در دوره بازسازی

ردیف	قرارداد / توافق‌نامه	مجری	تاریخ انعقاد	وضعیت
۱	تفاهم‌نامه همکاری‌ها اقتصادی، تجاری، صنعتی، علمی و فرهنگی	دولت روسیه	۲۰۱۸	در حال اجرا
۲	قرارداد عمریت (Amrit)	شرکت سویوز نفت گاز	۲۰۱۳	در حال اجرا
۳	قرارداد اکتشاف نفت در شمال شرق سوریه در بلوک‌های ۷ و ۱۹	شرکت مرکوری (Mercury LLC)	۲۰۱۹	در حال اجرا
۴	قرارداد توسعه بلوک گازی ۲۳ در شمال دمشق	شرکت ولادا (Velada LLC)	۲۰۱۹	در حال اجرا
۵	قرارداد بازسازی و بهره‌برداری از معادن فسفات در تدمر	شرکت استروی ترانس‌گاز (STG)	۲۰۱۷	در حال اجرا
۶	بازسازی و مدیریت مجتمع کود حمص	شرکت استروی ترانس‌گاز (STG)	۲۰۱۸	
۷	اجاره بندر طرطوس	شرکت استروی ترانس‌گاز (STG)	۲۰۱۹	در حال اجرا

شکل (۴): نقشه مهم‌ترین فعالیت‌های روسیه در سوریه

۶۶

روسیه در عرصه سیاسی واکنش صریحی به اعمال تحریم‌های جدید علیه سوریه از سوی آمریکا تحت عنوان قانون سزار نشان داد و اعلام کرد که این تحریم‌ها اثری بر روابط روسیه و سوریه نخواهد داشت.

۲-۱۰. واکنش روسیه به قانون سزار

روسیه در عرصه سیاسی واکنش صریحی به اعمال تحریم‌های جدید علیه سوریه از سوی آمریکا تحت عنوان قانون سزار نشان داد و اعلام کرد که این تحریم‌ها اثری بر روابط روسیه و سوریه نخواهد داشت. وزارت خارجه روسیه در بیانیه‌ای در واکنش به قانون سزار اعلام کرد: «قانون سزار که در ظاهر با هدف حمایت از مردم غیرنظامی سوریه اجرا می‌شود،

درواقع مردم عادی در این کشور را مورد حمله قرار داده است. مقامات واشنگتن کاملاً آگاه هستند که تحریم‌های یک‌جانبه ایالات متحده که چندین سال است در حال اجرا بوده و محدودیت‌های جدیدی به آن افزوده شده تا حدود زیادی باعث کاهش ارزش لیر سوریه و افزایش قیمت سوخت، مواد غذایی و لوازم ضروری زندگی در این کشور شده است. در نتیجه این محدودیت‌ها، هزاران نفر از مردم عادی سوریه، به اعتراف نمایندگان سازمان‌های تخصصی فعال در زمینه مسائل انسان‌دوستانه در سازمان ملل، به معنای واقعی کلمه، در آستانه بقاء قرار گرفته‌اند.^۱ اما در عرصه اقتصادی هنوز کنشگری خاصی از سوی روسیه برای کم کردن فشارها علیه سوریه و نیز افزایش فعالیت‌های اقتصادی، دیده نشده است.

۱۱-۲. جمع‌بندی

با توجه به رویکرد روسیه در بازسازی سوریه از جمله مدل قراردادهای طولانی‌مدت، درصد بالای سهم روسیه در قراردادها و بخش‌هایی که هدف سرمایه‌گذاری واقع شده به نظر می‌رسد که روسیه نه به دنبال به حرکت درآوردن چرخ اقتصادی سوریه و ترمیم رابطه بین دولت و مردم از طریق بازسازی، بلکه به دنبال جبران هزینه‌های خود در جنگ سوریه است.

با توجه به رویکرد روسیه در بازسازی سوریه از جمله مدل قراردادهای طولانی‌مدت، درصد بالای سهم روسیه در قراردادها و بخش‌هایی که هدف سرمایه‌گذاری واقع شده به نظر می‌رسد که روسیه نه به دنبال به حرکت درآوردن چرخ اقتصادی سوریه و ترمیم رابطه بین دولت و مردم از طریق بازسازی، بلکه به دنبال جبران هزینه‌های خود در جنگ سوریه است.

از سوی دیگر با توجه به عملکرد روسیه به نظر می‌رسد که اولویت این بازیگر قدرتمند در سوریه، ماندن بشاراسد در قدرت نیست بلکه این کشور به دنبال حفظ منافع خود از طریق سوریه باثبات، حتی بدون بشاراسد است. در واقع همان‌طور که در بخش (۱-۱) در گزارش

1. mashregnews.ir/news/1085014

موسسه فیچ نیز آمده است، روسیه پتانسیل معامله بر سر بشار اسد با قدرت های غربی را دارد؛ چراکه این کشور بیشتر به دنبال حفظ منافع خود در کناره مدیترانه است که لزوماً با حذف بشار اسد به خطر نمی افتد. همچنین روسیه در تلاش برای کاستن از تنش های خود با اروپا و آمریکا است که نحوه تعامل طرفین درباره سرنوشت سوریه نقش مهمی در آن دارد. همچنین به نظر می رسد اجرایی شدن قانون سزار موجب خواهد شد تا برخی از شرکت های روسیه که در سطح بین المللی فعالیت دارند، برای در امان ماندن از تحریم های آمریکا به نوعی عقب نشینی داشته باشند.

۳- وضعیت حضور چین در دوره بازسازی سوریه

چین از زمان آغاز جنگ در سوریه به عنوان یکی از حامیان سوریه به خصوص در نهادهای بین‌المللی، وارد عرصه شد. علاوه بر حمایت‌های سیاسی به خصوص در شورای امنیت، کمک‌های بشردوستانه چین طی جنگ سوریه مستمر بود. همین حمایت‌ها سبب شد تا دولت سوریه در دوران بازسازی به چین به عنوان یک متحد سیاسی نگاه ویژه‌ای داشته باشد.

۳-۱. تاریخچه روابط

روابط دیپلماتیک دو کشور از آغاز آن در سال ۱۹۵۶ تاکنون پایدار بوده و تا قبل از بحران بیشتر جنبه اقتصادی داشته است. تنها در سال ۲۰۱۰ حجم مبادلات دو کشور به ۲ میلیارد دلار می‌رسید که البته بخش اعظم آن صادرات چین به سوریه بوده است. بعد از بحران سیاسی روابط دو کشور با حمایت‌های چین از سوریه در مجامع بین‌المللی اهمیت بیشتری پیدا کرد. همچنین چین از جمله کشورهایی بود که در دوران جنگ، حمایت‌های سیاسی خود را از سوریه دریغ نکرد. به طوری که در شورای امنیت از ۷ قطعنامه علیه دولت سوریه توانست ۶ قطعنامه را وتو کند.^۱

۳-۲. دلایل حمایت چین از سوریه و موانع پیش رو

رویکرد حمایت از حاکمیت‌ها در راستای ایجاد ثبات و کسب منافع اقتصادی در سیاست خارجی چین و نیز وجود حزب اسلامی ترکستان شرقی در غرب این کشور با رویکرد سلفی و هدف تشکیل دولت مستقل در استان سین کیانگ که می‌توانست با قدرت گیری داعش در سوریه به یک تهدید جدی علیه امنیت ملی چین تبدیل شود از مهم‌ترین دلایل حمایت چین از دولت سوریه در طی دوران جنگ در این کشور هستند.

دلایل حمایت چین از سوریه را می‌توان در ابعاد زیر بررسی کرد:

۱- سیاسی و امنیتی: تحرکات ضد امنیتی حزب اسلامی ترکستان شرقی چین با رویکرد تشکیل دولت مستقل: از جمله دلایل مهم حمایت چین از دولت سوریه در برابر تروریست‌های تحت حمایت مداخله‌گران خارجی، وجود جمعیت حدود ۱۰ درصدی وهابی و حزب اسلامی ترکستان شرقی (East Turkestan Islamic Party) در بین مسلمانان این کشور است. حزب

1. yun.ir/zzkg6b

یادشده سال هاست که کنش‌های ضد امنیتی در استان سین کیانگ در غرب این کشور دارند. رهبران این گروه هدف خود را ایجاد یک دولت مستقل در سین کیانگ اعلام کرده‌اند. حوزه فعالیت این گروه تنها به چین محدود نیست بلکه این گروه در افغانستان، روسیه و سوریه نیز فعالیت دارد^۱. از این رو به دلیل نفوذ سلفی‌ها در غرب چین، قدرت‌گیری آن‌ها در سوریه می‌تواند، امنیت ملی چین را به مخاطره بیندازد.

۲- رویکرد حمایت از حاکمیت و کسب منافع اقتصادی: رویکرد چین به جنگ سوریه، رویکرد احترام به حاکمیت و وارد نشدن در نزاع‌های سیاسی و نظامی است. در واقع دولت چین تلاش می‌کند بدون وارد شدن در نزاع‌ها و تنش‌های سیاسی و نظامی با حمایت از حاکمیت در راستای کشور هدف در راستای حفظ ثبات و امنیت از منافع اقتصادی بهره‌مند شود.

رویکرد حمایت از حاکمیت ها در راستای ایجاد ثبات و کسب منافع اقتصادی در سیاست خارجی چین و نیز وجود حزب اسلامی ترکستان شرقی در غرب این کشور با رویکرد سلفی و هدف تشکیل دولت مستقل در استان سین کیانگ که می‌توانست با قدرت گیری داعش در سوریه به یک تهدید جدی علیه امنیت ملی چین تبدیل شود از مهم‌ترین دلایل حمایت چین از دولت سوریه در طی دوران جنگ در این کشور هستند.

چین با وجود حمایت‌های سیاسی هنوز در بازسازی سوریه اقدام عملی انجام نداده است. به نظر می‌رسد این تعلل در ورود به بازسازی به دلایل زیر باشد:

الف- تجربه یمن و لیبی: بعد از انقلاب یمن، چین با وجود اینکه عبد ربه منصور هادی رئیس‌جمهور وقت یمن را به رسمیت شناخت اما با حوثی‌ها نیز روابط حسنه‌ای داشت که ریشه آن به دهه ۶۰ میلادی می‌رسد. چین در زمان ریاست جمهوری منصور هادی، سرمایه‌گذاری‌هایی در یمن انجام داده بود که البته به دلیل وقوع درگیری داخلی و تحمیل جنگ علیه یمن، نتوانست از آن بهره‌برداری کند. در لیبی نیز به دلیل ناامنی‌های موجود، سرمایه‌گذاری‌ها و قراردادهای چین آن‌طور که باید نتوانسته است نتیجه بدهد. این مسائل

1. www.mashreghnews.ir/news/1018748

سبب شده است که چین در مورد سوریه با احتیاط بیشتری عمل کند. در واقع به نظر می‌رسد تا زمانی که دولت سوریه تمامیت ارضی خود را به صورت کامل به دست نیاورد و بر کل کشور حاکم نشود، چین اقدام جدی در بازسازی انجام نخواهد داد. از سوی دیگر امنیت کافی حتی در مناطق تحت کنترل دولت سوریه نیز وجود ندارد؛ موضوعی که ریسک سرمایه‌گذاری را برای چین افزایش می‌دهد. در واقع رویکرد چین در تعامل با سایر کشورها وارد نشدن به تنش‌های سیاسی و نظامی و تمرکز بر کسب امتیازات اقتصادی است.

ب- تحریم‌های آمریکا و اروپا علیه سوریه: تحریم‌های اعمال شده به بهانه‌های مختلف از زمان آغاز جنگ از دیگر موانع چین برای سرمایه‌گذاری در سوریه است. موضوعی که بشار اسد، رئیس‌جمهور سوریه نیز به آن اذعان دارد^۱.

پ- اولویت نداشتن سوریه در مسیر جاده ابریشم: یکی از بزرگ‌ترین پروژه‌هایی که چین در خاورمیانه به دنبال آن است، احیای مسیرهای جاده ابریشم در طرح «یک جاده یک کمر بند» است. سویه تلاش می‌کند تا این مسیر از ایران-عراق و بعد سوریه بگذرد تا چین را به اروپا وصل نماید؛ اما چین مسیر کوتاه‌تر و امن‌تری دارد و می‌خواهد به جای عراق و سوریه از مناطق امنی مانند ترکیه عبور کند. از آنجا که چین در خاورمیانه متمرکز بر پروژه جاده ابریشم است، کشورهای خارج از این مسیر در درجه دوم اهمیت قرار می‌گیرند، مگر آنکه مانند عراق، جذابیت‌هایی در بخش انرژی داشته باشد که چین نیازمند آن است.

۳-۳. اقدامات چین در دوره بازسازی سوریه

در ۱۲ فوریه ۲۰۱۸ سفیر چین در سوریه به خبرگزاری شینهوا گفت: «فکر می‌کنم زمان آن رسیده است که همه تلاش‌ها را برای توسعه و بازسازی سوریه متمرکز کنیم. من فکر می‌کنم، چین با ارائه کمک‌های بیشتر به مردم و دولت سوریه در این فرآیند نقش بیشتری خواهد داشت»^۲. مقامات سوریه نیز نه تنها مشکلی با ورود چین به روند بازسازی کشورشان ندارند بلکه بارها این مسئله را درخواست کرده‌اند. رئیس‌اتاق صنعت سوریه نیز خواستار افتتاح

1. www.waseelatv.com/2019/12/16

2. xinhuanet.com/english/2018-02/12/c_136967861.htm

خط اعتباری ۱۰ میلیارد دلاری برای اعطای وام کم بهره به صنعتگران سوریه و چین و افتتاح شعب بانک های چینی در سوریه برای تسهیل تجارت با این کشور شده است. از سوی دیگر، علی حمود، وزیر حمل و نقل سوریه نیز ضرورت تشویق و ایجاد انگیزه در شرکت ها، تجار و سرمایه گذاران چینی را برای مطالعه پروژه های مربوط به بخش حمل و نقل در سوریه، از جمله ایجاد شهر صنایع دریایی بین طرطوس و لاذقیه را خواستار شده است.^۱ همچنین بشار اسد رئیس جمهور سوریه هم با تأکید بر اینکه همکاری های دو کشور در قالب جاده ابریشم می تواند افزایش یابد، اعلام کرد که ۶ پروژه بزرگ را متناسب با شرایط جاده ابریشم، به مقامات چینی پیشنهاد داده ایم و منتظر پاسخ آن ها هستیم.^۲ با این همه چین هنوز ورود جدی و عملی به روند بازسازی سوریه نداشته است.

در سال ۲۰۱۷ بعد از سفرهای متعدد هیئت های تجاری چین به سوریه، پکن میزبان اولین نمایشگاه بازسازی سوریه بود. در این نمایشگاه، قراردادی برای ایجاد شهرک های صنعتی منعقد گردید.^۳ همچنین، نایب رئیس انجمن مبادلات چین و عرب، چن یونگ در اواسط سال ۲۰۱۷ اعلام کرد که دو کشور در حال مذاکره درباره طرحی برای ایجاد منطقه صنعتی مشترک در خاک سوریه هستند. مطابق اظهارات مقامات چینی، کل سرمایه گذاری مورد نیاز این پروژه دو میلیارد دلار برآورد شده است که می تواند ۴۰ هزار شغل ایجاد کند.^۴ در همان

نایب رئیس انجمن مبادلات چین و عرب، چن یونگ در اواسط سال ۲۰۱۷ اعلام کرد که دو کشور در حال مذاکره درباره طرحی برای ایجاد منطقه صنعتی مشترک در خاک سوریه هستند. مطابق اظهارات مقامات چینی، کل سرمایه گذاری مورد نیاز این پروژه دو میلیارد دلار برآورد شده است که می تواند ۴۰ هزار شغل ایجاد کند.

1. yun.ir/icghua
2. www.telegraph.co.uk/news/2019/12/16
3. yun.ir/4lmtl5
4. yun.ir/2p4hra

سال، سفیر سوریه در چین نیز اعلام کرد که کشورش آماده است تا به چین با یوان نفت بفروشد^۱. در اواخر سال ۲۰۱۹ نیز شرکت عمومی زمین‌شناسی و منابع معدنی سوریه یک تفاهم‌نامه‌ای را با یک شرکت چینی برای اجرای پروژه‌های سرمایه‌گذاری در تولید مواد اولیه صنعت سیمان، ماسه و سنگ ساختمان امضا کرد^۲ که هنوز اجرایی نشده است.

۳-۴. تلاش سوریه برای بهره‌مندی از وام چین به کشورهای عربی

چین در سال ۲۰۱۸ یک بسته وام به ارزش ۲۳ میلیارد دلاری برای کمک به رشد اقتصادی کشورهای عربی، پیشنهاد داده که قرار است برای بازسازی اقتصادی و صنعتی شامل همکاری در حوزه‌های هسته‌ای، نفت و گاز و انرژی‌های پاک استفاده شود^۳. از این میزان، ۳ میلیارد دلار برای ایجاد یک صندوق اختصاصی بین چین و کشورهای عربی در نظر گرفته شده است. سوریه تلاش می‌کند تا بخشی از این وام را جذب نماید. چراکه با توجه به نیاز این کشور برای بازسازی، ظرفیت زیادی برای سرمایه‌گذاری وجود دارد. در این بین احتمالاً این نگرانی دولت چین وجود دارد که سوریه به دلیل وضعیت نامناسب اقتصادی خود نتواند بدهی خود را تسویه نماید.

۳-۵. کمک‌های بشردوستانه‌ی چین

چین در پنج سال گذشته مبلغ ۶۰ میلیون دلار در قالب کمک‌های بشردوستانه به سوریه کمک کرده است. در آخرین مرحله از این کمک‌ها، تفاهم‌نامه‌ای بین سوریه و چین برای اهداف بشردوستانه به مبلغ ۱۴ میلیون دلار امضا شده است. مقرر شده است تا مبلغ مذکور در زمینه تجهیزات بیمارستانی، دانشگاه، تجهیزات اساسی و مواد مربوط به حفاظت از محیط‌زیست و سیل‌ها هزینه شود^۴.

1. yun.ir/q5vh6a

2. yun.ir/gyha9a

3. yun.ir/zjgoq9

4. yun.ir/b9d1x9

۳-۶. واکنش چین به قانون سزار

نماینده چین در سازمان در ۲۰ ژوئن ۲۰۲۰ در واکنش به اعمال اجرایی شدن قانون سزار گفت: «در شرایطی که کشورهای ضعیفی همچون سوریه در حال مقابله با کرونا هستند، اعمال تحریم‌های بیشتر اقدامی غیرانسانی است و ممکن است باعث فجایع بیشتر شود.»^۱ در عرصه اقتصادی چین هم مانند روسیه واکنش جدی به این تحریم‌ها نشان نداده است.

۳-۷. جمع‌بندی

عملکرد کنونی چین نشان می‌دهد که این کشور تا تسلط کامل دولت سوریه بر همه مناطق، به صورت جدی به عرصه بازسازی سوریه وارد نمی‌شود. مسئله مهمی که می‌تواند چین را به حضور در سوریه ترغیب نماید عبور جاده ابریشم از این کشور است؛ اما در حال حاضر چین به دنبال استفاده از ترکیه در این مسیر است که نسبت به سوریه از امنیت و آبادانی بیشتری برخوردار است و همچنین مسیر کوتاه‌تری برای رسیدن به اروپا محسوب می‌شود.

تحریم‌های آمریکا مانع دیگری برای حضور چین در سوریه است که به نظر می‌رسد، افزایش تنش و تقابل بین چین و آمریکا ممکن است، بتواند چین را برای مقابله با یک جانبه‌گرایی آمریکا و حضور در دوره بازسازی سوریه ترغیب نماید.

تحریم‌های آمریکا مانع دیگری برای حضور چین در سوریه است که به نظر می‌رسد، افزایش تنش و تقابل بین چین و آمریکا ممکن است، بتواند چین را برای مقابله با یک جانبه‌گرایی آمریکا و حضور در دوره بازسازی سوریه ترغیب نماید.

1. www.isna.ir/news/99032818103

۴- وضعیت حضور ایران در دوره بازسازی سوریه

قبل از ورود به مسائل بازسازی سوریه ابتدا اشاره‌ای کوتاه به تاریخچه روابط دو کشور و نیز دلایل اهمیت سوریه برای ایران خواهیم داشت تا روشن شود که چرا و براساس کدام منافع ایران از سوریه حمایت می‌کند.

۱-۴. تاریخچه روابط

سوریه از اولین کشورهای بود که پس از انقلاب اسلامی، جمهوری اسلامی ایران را به رسمیت شناخت و از این‌رو از همان اوایل، روابط رسمی دو کشور آغاز شد. در زمان جنگ تحمیلی نیز سوریه جزو کشورهای معدودی بود که از ایران حمایت کرد. یکی دیگر از اصلی‌ترین دلایل گرمی روابط دو کشور در چند دهه گذشته، ماندن سوریه برخلاف سایر کشورهای عربی در خط مبارزه با اسرائیل بود. روابط دو کشور در بعد سیاسی و امنیتی به قدری عمیق بود که حتی مذاکرات سوری- اسرائیلی در زمان حافظ اسد با میانجی‌گری آمریکا نیز نتوانست آن را مخدوش نماید. باروی کار آمدن بشار اسد نیز روابط دو کشور در ابعاد سیاسی و امنیتی گسترش یافت و ایران توانست از طریق سوریه حمایت‌های خود از مقاومت لبنان و فلسطین را ادامه دهد.

۲-۴. دلایل حمایت ایران از سوریه

دولت سوریه آخرین سنگر از دولت‌های عربی است که همچنان در مقابل اسرائیل ایستاده است. این کشور به‌عنوان خط مقدم مبارزه با اسرائیل، اهمیت حیاتی سیاسی و امنیتی برای جمهوری اسلامی ایران و محور مقاومت دارد.

اصلی‌ترین دلایل حمایت ایران از سوریه را می‌تواند در قالب‌های زیر بیان کرد:

- ۱- تنها حامی ایران در جنگ با صدام: در زمان حمله عراق به ایران در شهریورماه سال ۱۳۵۹ که تقریباً همه کشورها غربی- عربی از صدام حسین حمایت می‌کردند، سوریه و رئیس‌جمهور آن حافظ اسد با کمک‌های نظامی- سیاسی خود در کنار ایران ایستاد. این موضوع در زمانی که صدام حسین تلاش داشت تا جنگ را عربی و عجمی نشان دهد علاوه بر تأثیرگذاری در میدان جنگ در عرصه دیپلماسی عمومی نیز ارزشمند بود.
- ۲- عضو استراتژیک محور مقاومت: دولت سوریه آخرین سنگر از دولت‌های عربی است

که همچنان در مقابل اسرائیل ایستاده است. این ایستادگی و همسویی با جمهوری اسلامی ایران در مبارزه با اسرائیل، سبب شده تا ارتباطات ایران و سایر اعضای محور مقاومت در فلسطین و لبنان تقویت شود؛ چراکه سوریه پل ارتباطی بین ایران، لبنان و فلسطین است. همچنین کشور سوریه در دوره‌های مختلف علاوه بر اینکه پل ارتباطی ایران با رزمنده‌های مقاومت در لبنان و فلسطین بوده، خود نیز کمک‌های شایانی به این گروه‌ها کرده است.

دولت سوریه آخرین سنگر از دولت‌های عربی است که همچنان در مقابل اسرائیل ایستاده است. این کشور به‌عنوان خط مقدم مبارزه با اسرائیل، اهمیت حیاتی سیاسی و امنیتی برای جمهوری اسلامی ایران و محور مقاومت دارد.

در نهایت سوریه به‌عنوان خط مقدم مبارزه با اسرائیل، اهمیت حیاتی سیاسی و امنیتی برای جمهوری اسلامی ایران و محور مقاومت دارد.

۳- منافع اقتصادی: حضور ایران در سوریه امکان ورود ایران به بازارهای اروپا از طریق دریا را فراهم می‌آورد. از آنجاکه ایران به دلیل تحریم‌ها در حمل‌ونقل هوایی ضعیف است، این یک امتیاز مهم برای آن به شمار می‌رود. همچنین سوریه می‌تواند بازار مصرف بزرگی برای ایران از جمله در دوره بازسازی باشد و در مقابل سوریه نیز می‌تواند برخی از نیازهای ایران در حوزه کشاورزی از جمله مرکبات را تأمین نماید. به علاوه بازسازی سوریه می‌تواند سبب کمک به رونق تولید در صنایع مختلف از حوزه ساخت‌وساز تا حوزه انرژی شود.

۳-۴. اقدامات ایران در دوره بازسازی سوریه

در طول جنگ داخلی سوریه از ۲۰۱۱ تاکنون، ایران مهم‌ترین حامی و متحد دولت سوریه بوده و هزینه‌های زیادی برای این حمایت پرداخت کرده است. حال با فروکش کردن شعله‌های جنگ و آزادسازی قسمت‌های عمده‌ای از خاک سوریه، دولت این کشور به دنبال جذب کمک‌های خارجی برای بازسازی این مناطق و راه انداختن چرخ اقتصاد خود است. در

این راستا دولت سوریه بارها اعلام کرده است که اولویت در بازسازی و امتیازهای اقتصادی با متحدان به ویژه ایران است.

تا قبل از وقوع جنگ در سوریه، ایران برخلاف ارتباطات گسترده سیاسی و امنیتی در بعد اقتصادی تبادلات اندکی با سوریه داشته و در سال ۲۰۱۰ صادرات ایران به سوریه حدود ۳۷۸ میلیون دلار بوده است^۱ و در بحث سرمایه‌گذاری نیز ایران در سوریه حضور وسیعی نداشته است. شروع دوران بازسازی سوریه و نیازمندی‌های این کشور به کالا، خدمات و سرمایه‌گذاری ایران می‌تواند سبب افزایش تبادلات اقتصادی بین دو کشور شود. در این راستا تفاهم‌نامه‌هایی بین دو کشور به امضاء رسیده اما آن‌طور که باید در عمل اتفاق قابل توجهی رخ نداده است. از سوی دیگر نقشه راه جامعی برای بازسازی سوریه طراحی نشده است تا بر مبنای آن بخش‌های اصلی اقتصاد این کشور، احیا شوند.

۴-۴. توافقنامه همکاری بلندمدت ایران و سوریه

امضای تفاهم‌نامه واگذاری مدیریت بندر لاذقیه به ایران، تفاهم‌نامه بهره‌مندی ایران از ذخایر فسفات سوریه در معادن شرق این کشور و نیز قرارداد اسنخراج نفت در بلوک ۱۲ درالبوکمال از مهم‌ترین تفاهم‌نامه‌ها و قرار دادهای اقتصادی ایران در دوران بازسازی سوریه تا به اکنون هستند.

در سفر اسحاق جهانگیری، معاون اول رئیس‌جمهور در بهمن‌ماه ۹۷ به دمشق، ۱۱ تفاهم‌نامه و یادداشت همکاری بین ایران و سوریه در زمینه‌های علوم زمین‌شناسی، سینما، برنامه

امضای تفاهم‌نامه واگذاری مدیریت بندر لاذقیه به ایران، تفاهم‌نامه بهره‌مندی ایران از ذخایر فسفات سوریه در معادن شرق این کشور و نیز قرارداد اسنخراج نفت در بلوک ۱۲ درالبوکمال از مهم‌ترین تفاهم‌نامه‌ها و قرار دادهای اقتصادی ایران در دوران بازسازی سوریه تا به اکنون هستند.

1. <http://iraneconomist.com/fa/news/279936>

همکاری در زمینه آموزش و پرورش در سال‌های ۲۰۱۹، ۲۰۲۰ و ۲۰۲۱، مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم، مسکن و خدمات عمومی، همکاری‌های ریلی، تشویق سرمایه‌گذاری، همکاری‌های نمایشگاهی و همکاری‌های فرهنگی بین طرفین به امضا رسید.^۱

۴-۵. اقدامات ایران در بخش انرژی و معدن

الف- صنعت برق

در سال ۹۵، در سفر عماد خمیس نخست‌وزیر وقت سوریه به ایران، موافقت‌نامه‌هایی بین دو طرف امضا شده است که ساخت یک نیروگاه برق در لاذقیه، بازسازی نیروگاه برق حرارتی در حلب و نیروگاه‌های برق حمص و دیرالزور از جمله این توافقات هستند.^۲ در مهرماه ۹۷ شرکت مپنا تفاهم‌نامه‌ای را برای ساخت یک نیروگاه سیکل ترکیبی ۵۴۰ مگاواتی به ارزش ۴۱۱ میلیون یورو با سرمایه‌گذاری مشترک به همراه یک خط لوله انتقال گاز امضا کرد.^۳ شرکت مپنا تا زمان امضای این تفاهم‌نامه فوق، ۹۰۰ مگاوات برق وارد شبکه برق سوریه کرده بود. در آبان ۹۸ نیز ایران و سوریه یک تفاهم‌نامه برای بازسازی خطوط برق سوریه و ایجاد نیروگاه‌های جدید امضا کردند. این تفاهم‌نامه با هدف توسعه و تثبیت سیستم برق سوریه، اتکا به خود، بومی‌سازی فناوری و ساخت تجهیزات برقی در سوریه انجام گرفته است. تفاهم‌نامه همچنین شامل سرمایه‌گذاری مشترک و مبادله اطلاعات فنی برای ایجاد انواع نیروگاه‌ها، بازسازی، احیا و به‌روزرسانی نیروگاه‌ها، بهره‌برداری و نگهداری، ایمن‌سازی قطعات یدکی ایستگاه‌ها، تعمیر ترانسفورماتورهای برقی و تولید محصولات الکتریکی و دستگاه‌ها و همچنین اولویت تولید تجهیزات هوشمند، ترانسفورماتورها و کابل‌ها است. اتصال برق سه‌گانه بین ایران، عراق و سوریه (هم‌فازسازی شبکه برق بین سه کشور)، از طریق مشارکت مشترک نیز در این تفاهم‌نامه در نظر گرفته شده است.^۴

1. www.iribnews.ir/fa/news/2340705

2. yun.ir/pvmma6

3. yun.ir/qmw493

4. yun.ir/sa5ah2

ب- بخش نفت و گاز و معادن

یکی دیگر از بخش‌های اقتصادی سوریه که ایران می‌تواند در آن نقش فعالی داشته باشد، بخش نفت و گاز و معادن است. در سفری که در سال ۹۵ نخست‌وزیر وقت سوریه عماد خمیس به ایران داشت در این زمینه‌ها نیز توافق‌هایی بین طرفین صورت گرفت. از جمله این موارد می‌توان به واگذاری ۱۰۰۰ هکتار زمین برای راه‌اندازی مخازن نفت و گاز اشاره کرد که بر اساس گزارش‌های رسانه‌ای ۴۰۰ هکتار در فرقلس و ۴۰۰ هکتار در لوبیده (هر دو در اطراف حمص) و ۲۰۰ هکتار نیز در بانیاس طرطوس واقع است.^۱

در مهرماه ۹۶ منصور بزمی، معاون فناوری و روابط بین‌الملل پژوهشگاه صنعت نفت در نشست خبری اعلام کرد که ایران یک پالایشگاه با ظرفیت پالایش ۱۴۰ هزار بشکه نفت طراحی کرده است. این پالایشگاه قرار بوده که در نزدیکی حمص و با سرمایه‌گذاری یک میلیارد دلاری از طریق کنسرسیوم ایران، ونزوئلا و سوریه ساخته شود. زمان انجام این پروژه بعد از اتمام جنگ و بازگشت آرامش به دمشق عنوان شده است.^۲

قرارداد دیگری نیز برای اکتشاف نفت در البوکمال واقع در شرق سوریه با ایران منعقد شده است. این قرارداد در سال ۲۰۱۵ بین طرفین برای اکتشاف نفت در بلوک ۱۲ به مساحت ۶۷۲۰ کیلومتر مربع از البوکمال تا دیرالزور امضا شده است. مطابق این قرارداد، هزینه‌های این طرح از محل خط اعتباری ایران برای تأمین مشتقات نفتی سوریه تأمین خواهد شد. مدت این قرارداد ۳۰ سال و سهم ایران ۲۵٪ و سهم سوریه ۷۵٪ اعلام شده است. این قرارداد در ژوئیه ۲۰۲۰ به تصویب مجلس سوریه رسید.^۳

همچنین در سال ۹۵ در جریان سفر هیئتی به ریاست عماد خمیس نخست‌وزیر وقت سوریه به ایران، امتیاز بهره‌برداری از معادن فسفات شرقیه نیز به ایران واگذار شده است. این معادن در غرب شهر تدمر قرار دارند و در مجموع ۱٫۸ میلیارد تن، فسفات دارند. بنا بر اعلام روزنامه الاخبار لبنان به نقل از مقامات سوریه، ۷۰۰ میلیون تن از ۱٫۸ میلیارد تن فسفات در

1. sensyria.com/blog/archives/13767

2. tabnak.ir/fa/news/733770

3. yun.ir/3r420e

این معادن آماده بهره برداری است که ایران، روسیه و سوریه در مجموع در ۵۶، درصد از ۷۰۰ میلیون تن، سرمایه‌گذاری کرده‌اند. سهم ایران ۲۷ درصد، روسیه ۱۱ درصد و سوریه نیز ۱۸ درصد است و ۴۴ درصد دیگر نیز نیازمند سرمایه‌گذاری است.^۱ این قرارداد در ۱۲ ژوئیه ۲۰۱۸ به تصویب مجلس سوریه رسید.^۲

۴-۶. اقدامات ایران در بخش مخابرات

اپراتور سوم سوریه که تا قبل از آغاز درگیری‌ها در دست یک شرکت فرانسوی بود در سال ۱۳۹۵ طی توافق‌نامه همکاری بین ایران و سوریه به یک کنسرسیوم ایرانی با نمایندگی گروه «توسعه اعتماد مبین» واگذار شد؛ اما خبری از اجرای آن دیده نمی‌شود.^۳ در بهمن ۹۸ نیز بزرگ‌ترین قرارداد تأمین تجهیزات و خدمات انرژی مخابراتی سوریه با یک شرکت دانش‌بنیان ایرانی منعقد شد. بر اساس این قرارداد، قرار است در ۹ مرکز اصلی سوریه شامل شهرهای دمشق، حمص، حماه، لاذقیه و حلب، جایگزینی و انتقال بار برای تأمین انرژی صورت گیرد و مدت قرارداد نیز یک‌ساله است.^۴

۴-۷. اقدامات ایران در بخش کشاورزی

یکی دیگر از زمینه‌هایی که ایران برای فعالیت در سوریه برگزیده، سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی است. بر اساس موافقت‌نامه همکاری که در سال ۹۵ بین طرفین منعقد شد، مقرر شده تا سوریه ۵ هزار هکتار زمین برای توسعه کشاورزی در اختیار ایران قرار دهد. دولت سوریه متعهد شده است که این میزان اراضی را در مناطق امن تأمین کند و تأمین آب مورد نیاز نیز بر عهده دولت سوریه است. این زمین‌ها به مدت ۲۵ سال به ایران واگذار می‌شوند و هرگونه واردات و صادرات مرتبط با این اراضی معاف از مالیات خواهد بود. همچنین زمینی به مساحت ۲۷۵ هکتار در طرطوس به ایران برای احیای صنعت دام سوریه واگذار شده

۱. روزنامه الاخبار شماره ۲۷ محرم الحرام ۱۴۲۷

2. www.syria-oil.com/10278

3. www.irna.ir/news/82390348

4. <http://www.isna.ir/news/98111712715>

است. درعین حال مقرر شده است تا زمینه ورود محصولات کشاورزی سوریه مانند زیتون و روغن زیتون به ایران فراهم شود.^۱ طبق گزارش فائو سرمایه‌گذاری اولیه لازم برای بازسازی بخش کشاورزی سوریه در یک بازه سه‌ساله با توجه به تداوم بحران، ایجاد صلح نسبی یا صلح کامل بین ۱۰.۷ تا ۱۷.۱ میلیارد دلار تخمین زده می‌شود.^۲

۴-۸. اقدامات ایران در توسعه بندر لاذقیه

در سال ۹۵ در طی سفر نخست‌وزیر وقت سوریه به تهران و در امتداد سایر توافقات، برای واگذاری بندر لاذقیه به ایران نیز توافق شد.^۳ بررسی‌ها نشان می‌دهد که قرار است ایران یک بندر نفتی در لاذقیه ایجاد نماید و حتی این بندر از طریق خط آهن به بند امام خمینی وصل شود. این توافقنامه حق استفاده از بندر لاذقیه با ۲۳ انبار را برای جمهوری اسلامی فراهم می‌آورد. این بندر البته در لیست تحریم‌های آمریکا قرار دارد.^۴ اصلی‌ترین اهمیت این بندر در وصل کردن ایران به مدیترانه ارزیابی می‌شود.

۴-۹. اقدامات ایران در بخش مسکن

در بخش مسکن نیز تمایلات زیادی بین طرفین برای رونق بخشیدن به کارهای مشترک وجود دارد و در دو دوره نیز طرح‌هایی مطرح شده است. در آذرماه ۹۸ رئیس اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران اعلام کرد که بر اساس توافق انجام‌شده ۳۰ هزار واحد مسکونی در برخی استان‌های سوریه مثل دمشق، توسط شرکت‌های فنی و مهندسی ایرانی ساخته می‌شود.^۵ در سال ۹۷ نیز نایب رئیس اتحادیه صنفی انبوه‌سازان استان تهران اعلام کرد که قرار است سرمایه‌گذاران ایرانی، ۲۰۰ هزار واحد مسکونی در سوریه بسازند.^۶ با این وجود هنوز در عرصه عمل اتفاقی رخ نداده است

1. sensyria.com/blog/archives/13767

2. yun.ir/838r94

3. irna.ir/news/82390348

4. arabi21.com/story/1166740

5. www.irna.ir/amp/83569629/

6. www.iribnews.ir/fa/amp/news/2363336

جدول (۲): مهم‌ترین قراردادهای ایران و سوریه در دوره بازسازی

ردیف	قرارداد / توافق نامه	مجری	تاریخ انعقاد	وضعیت
۱	توافق نامه همکاری‌های بلندمدت	دولت‌های ایران و سوریه	۲۰۱۹	در حال اجرا
۲	قرارداد نیروگاه سیکل ترکیبی ۵۴۰ مگاواتی حلب	شرکت مینا	۲۰۱۸	در حال اجرا
۳	توافق نامه واگذاری مدیریت بندر لاذقیه به ایران	دولت ایران	۲۰۱۷	مشخص نیست
۴	واگذاری اپراتور سوم سوریه به کنسرسیوم ایرانی	گروه توسعه اعتماد مبین	۲۰۱۷	مشخص نیست
۵	توافق نامه بهره‌برداری از معادن فسفات در تدمر	دولت ایران	۲۰۱۷	در حال اجرا

۴-۱۰. واکنش ایران به قانون سزار

ایران علاوه بر محکوم کردن قانون سزار در عرصه دیپلماتیک با اعزام یک هیئت اقتصادی به ریاست حسن دانایی‌فرد دبیرستاد توسعه روابط اقتصادی با عراق و سوریه به سوریه در عرصه عمل نیز به این تحریم‌ها واکنش نشان داد.

در عرصه سیاسی ایران مانند سایر متحدان سوریه، قانون سزار را محکوم کرد. سخنگوی وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران در ۲۹ خرداد ۹۹ وضع و اجرایی شدن قانون تحریمی

ایران علاوه بر محکوم کردن قانون سزار در عرصه دیپلماتیک با اعزام یک هیئت اقتصادی به ریاست حسن دانایی‌فرد دبیرستاد توسعه روابط اقتصادی با عراق و سوریه به سوریه در عرصه عمل نیز به این تحریم‌ها واکنش نشان داد.

موسوم به «سزار» علیه سوریه را اقدامی خلاف قوانین بین‌المللی و مبانی انسانی دانسته و آن را محکوم کرد^۱. محمدجواد ظریف وزیر امور خارجه نیز اعلام کرد که روابط اقتصادی تهران-دمشق باوجود این قانون افزایش خواهد یافت^۲. در عرصه اقتصادی نیز تهران با اعزام هیئت اقتصادی به این تحریم‌ها واکنش نشان داد. هم‌زمان با اعمال تحریم‌های جدید آمریکا تحت عنوان قانون سزار یک هیئت اقتصادی از ایران به ریاست حسن دانایی‌فرد دبیر ستاد توسعه روابط اقتصادی با عراق و سوریه، سفری به سوریه داشتند. در این سفر نخست‌وزیر سوریه در دیدار با هیئت ایرانی اعلام کرد که سوریه با یک برنامه جامع برای توسعه کشاورزی و گسترش صنایع کشاورزی و غذایی جهت تقویت پایداری مردم سوریه برای مقابله با تحریم‌ها و محاصره ناعادلانه تلاش می‌کند^۳. در نشست با وزیر علوم سوریه نیز چشم‌انداز همکاری در حوزه ارائه بورسیه‌های تحصیلی و برگزاری دوره‌های تمرین و آموزش، برنامه تبادل دانشجویی و استادان، برگزاری اجلاس‌های علمی و ایجاد مراکز تحقیقاتی نیز مورد بحث و بررسی قرار گرفت^۴.

۴-۱۱. خطوط اعتباری ایران برای سوریه

اخیراً اخباری مبنی بر اعطای خط اعتباری ۱ میلیارد دلاری در رسانه‌ها منتشر شد که البته نسبت به خطوط اعتباری قبلی قاعده‌مند به نظر می‌رسد. در این خط اعتباری دولت سوریه مایحتاج وزارتخانه‌های خود را از بازار و واحدهای تولیدی ایرانی تأمین می‌کند. تهیه خطوط تولید و کالاهای اساسی و کالاهای صنعتی منحصراً از تولیدات ایرانی تأمین خواهد شد که فرصت منحصربه‌فردی برای حضور در بازار سوریه برای شرکت‌های ایرانی فراهم می‌کند^۵.

1. irna.ir/news/83825360

2. fa.alamtv.net/news/4995116

3. <https://www.sana.sy/fa/?p=223180>

4. sana.sy/fa/?p=223110

5. <http://farhikhtegandaily.com/news/42426>

۴-۱۲. جمع‌بندی

از آنجا که حفظ بشار اسد در قدرت و به واسطه آن حفظ سوریه در محور مقاومت برای ایران مهم است در بازسازی سوریه ضروری است به نحوه برطرف سازی مشکلات و نارضایتی‌های مردمی از حکومت توجه شود. از این رو نیاز است تا در بازسازی سوریه بیش از همه به بخش‌هایی توجه شود که بهبود وضعیت زندگی مردم جنگ‌زده را به همراه داشته باشد. در واقع در دوره بازسازی سوریه، لازم است ایران صرفاً منفعت اقتصادی را اولویت خود قرار ندهد و وارد بخش‌هایی شود که بازسازی آن‌ها می‌تواند رضایت مردم از حاکمیت را افزایش دهد. در این بین بخش‌های مسکن و کشاورزی نقش عمده‌ای خواهند داشت. از سوی دیگر با توجه به اعمال قانون سزار به نظر می‌رسد حتی برخی شرکت‌های روسی نیز که در کشورهای

مشاهده می‌شود که ایران برای فعالیت جدی‌تر در بازسازی سوریه با مشکل نبود یک نهاد حاکمیتی با امکان ارتباط با مقامات ارشد هر دو کشور، توانایی برطرف کردن محدودیت‌ها و نیز شناخت کافی از اقتصاد و فرهنگ سوریه روبرو است.

دیگر به جز سوریه هم فعال هستند، فعالیت خود را کم یا تعطیل نمایند. در واقع این قانون یک فرصت برای ایران خواهد بود که از اول انقلاب با تحریم‌های آمریکا دست‌به‌گریبان است و در حال حاضر علاوه بر پیشرفت در حوزه‌های مختلف در دور زدن تحریم‌ها نیز خبره شده است. در نهایت مشاهده می‌شود که ایران برای فعالیت جدی‌تر در بازسازی سوریه با مشکل نبود یک نهاد حاکمیتی با امکان ارتباط با مقامات ارشد هر دو کشور، توانایی برطرف کردن محدودیت‌ها و نیز شناخت کافی از اقتصاد و فرهنگ سوریه روبرو است.

۵- وضعیت حضور سایر کشورها در دوره بازسازی سوریه

۵-۱. بلاروس

بلاروس از جمله کشورهایی است که ارتباطات سیاسی خود را با سوریه در زمان جنگ قطع نکرد و حتی در مواقعی به دولت سوریه کمک‌هایی نیز ارائه داده است. هیئت اقتصادی این کشور با حضور در نمایشگاه دمشق در سال ۲۰۱۹، ۷ سند همکاری در زمینه‌های کشاورزی، بهداشت، سرمایه‌گذاری، رسانه و آموزش عالی امضا کرد^۱. همچنین در سال ۲۰۱۶ نیز تفاهم‌نامه‌ای برای تبادل دارو و تجهیزات پزشکی بین دو طرف امضا شده است. بلاروس ابراز تمایل کرده است تا بیشتر در حوزه ساخت بیمارستان و مدارس و نیز صادرات ادوات کشاورزی به سوریه از جمله تراکتور با این کشور همکاری نماید^۲.

۵-۲. هند

کشور هند نیز در طول جنگ اخیر ارتباط سیاسی خود را با سوریه حفظ کرده ولی حمایت سیاسی قابل توجهی از این کشور انجام نداده است. در دوران بازسازی، سوریه تمایل زیادی برای سرمایه‌گذاری هند نشان داده است. هند در نمایشگاه دمشق در سال‌های ۲۰۱۸ و ۲۰۱۹ شرکت کرد و همچنین در سال ۲۰۱۶ شرکت «بهارات» هند ۳۰۵ میلیون یورو برای تکمیل نیروگاه تیشیرین در جنوب شرق دمشق سرمایه‌گذاری کرده است. البته قرارداد ساخت این نیروگاه ۲۰۰ مگاواتی در سال ۲۰۰۹ بین دولت سوریه و شرکت «بهارات» هند امضا شد و در سال ۲۰۱۰ نیز عملیات ساخت آغاز شد که به دلیل شروع جنگ ناتمام ماند^۳. شرکت آپولو بین‌الملل هند نیز ۳۱ میلیون دلار برای تکمیل کارخانه فولاد حماه که قبل از جنگ آغاز کرده بود، اختصاص داده است^۴. هند در بحث آموزش نیز ۱۰۰۰ دانشجوی سوریه را در سال ۲۰۱۸ بورس کرده است^۵.

1. sana.sy/?p=1004931

2. yun.ir/w4mvw1

3. yun.ir/0yrua1

4. eliktisad.com/news/show/229811

5. https://b2n.ir/829480

۳-۵. امارات

امارات متحده عربی بعد از ورود نظامی روسیه به مسئله سوریه در سال ۲۰۱۵ حمایت خود از گروه‌های تروریستی را کاهش داد و به سمت تعامل با دولت سوریه رفت و در سال ۲۰۱۸ نیز این کشور سفارت خود در سوریه را برای افزایش نفوذ سیاسی و اقتصادی خود در سوریه و نیز افزایش ارتباط بین دولت سوریه و سایر دولت‌های عرب مخالف آن بازگشایی کرد.^۱ امارات متحده عربی در میان کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس بیشترین تمایل را برای ورود به بازسازی سوریه به طور اختصاصی در حوزه املاک و مستغلات و گردشگری اعلام کرده است. سرمایه‌گذاری امارات در سوریه قبل از جنگ، حدود ۲۰ میلیارد دلار بوده است و همچنین کمک‌های بشردوستانه امارات به سوریه به حدود ۹۷۷ میلیون دلار رسیده است.^۲

بعد از بازگشایی سفارت امارات در سوریه نیز هیئت اقتصادی این کشور برای به دست آوردن امتیازاتی به دمشق سفر کردند اما تاکنون به نظر می‌رسد که توافق یا قرارداد خاصی بین طرفین امضاء نشده است. امارات بسیار تمایل دارد تا در پروژه شهرک ماروتا (دمشق هیلز) که سال ۲۰۱۲ مصوب شد، مشارکت نماید. همچنین سرمایه‌گذاران اماراتی امتیاز یک هتل در دمشق با سرمایه‌گذاری ۱٫۷ میلیون دلاری را به دست آورده‌اند.^۳ به نظر می‌رسد، مهم‌ترین هدف امارات برای مشارکت در سوریه کاهش نفوذ ایران و نیز تقابل با ایران و ترکیه در جبهه سوریه علاوه بر یمن و لیبی است. همچنین مهم‌ترین مانع حضور امارات در بازسازی سوریه تحریم‌های آمریکا است و پس از اجرایی شدن قانون سزار، آمریکا این کشور را چند بار به تحریم تهدید کرده است.

بعد از بازگشایی سفارت امارات در سوریه نیز هیئت اقتصادی این کشور برای به دست آوردن امتیازاتی به دمشق سفر کردند اما تاکنون به نظر می‌رسد که توافق یا قرارداد خاصی بین طرفین امضاء نشده است. امارات بسیار تمایل دارد تا در پروژه شهرک ماروتا (دمشق هیلز) که سال ۲۰۱۲ مصوب شد، مشارکت نماید.

1. <http://medirections.com/index.php/2019-05-07-15-50-27>

۲. همان

3. yun.ir/ylu3g5

۴-۵. عربستان

عربستان نیز از ابتدا تاکنون از جمله اصلی‌ترین حامیان تروریست‌ها در سوریه بوده است. عربستان سعودی در سال ۲۰۱۸ با خواست آمریکا ۱۰۰ میلیون دلار به طرح‌های ائتلاف بین‌المللی در شمال شرق سوریه که در اختیار کرده‌های سوریه بود اختصاص داد. عربستان سعودی اعلام کرد که این کمک‌ها برای طرح‌های بهداشتی، کشاورزی، برق، آب، آموزش و حمل‌ونقل، است؛^۱ اما در حال حاضر به دنبال راهی برای حضور در بازسازی سوریه و افزایش نفوذ خود است. البته این کشور در تلاش است تا به صورت غیرمستقیم وارد بازسازی سوریه شود از این رو قراردادی با مصر با هدف ایجاد شرکت‌های واسط برای سرمایه‌گذاری در سوریه امضاء کرده است تا بتواند از طریق مصر وارد بازسازی سوریه شود.^۲ البته این تلاش به دلیل وجود تحریم‌های آمریکا به خصوص قانون سزار، بی‌نتیجه خواهد ماند.

این کشور در تلاش است تا به صورت غیرمستقیم وارد بازسازی سوریه شود از این رو قراردادی با مصر با هدف ایجاد شرکت‌های واسط برای سرمایه‌گذاری در سوریه امضاء کرده است تا بتواند از طریق مصر وارد بازسازی سوریه شود

۵-۵. اروپا

اتحادیه اروپا از ابتدای بحران سوریه با حمایت مالی و تسلیحاتی از تروریست‌ها تلاش کرد دولت سوریه را ساقط نماید. سران اتحادیه اروپا از همان ابتدا تحریم‌هایی را به بهانه‌های حقوق بشری علیه سوریه وضع کردند. از جمله این تحریم‌ها می‌توان به بلوکه کردن دارایی‌های بانک مرکزی، تحریم صادرات نفت و تحریم صادرات و انتقال هرگونه فناوری اشاره کرد.^۳ با وجود آنکه بخش خصوصی اروپا که قبل از بحران در سوریه حضور داشته‌اند،

1. yun.ir/t9esh6

2. yun.ir/dbxama

3. <https://b2n.ir/373580>

اکنون موانعی جدی برای حضور آنها در سوریه وجود دارد.

نخستین مانع، تحریم‌هایی است که از سوی اتحادیه اروپا علیه سوریه وضع شده و راه را بر شرکت‌های اروپایی بسته است. مهم‌ترین شرط اروپا برای سرمایه‌گذاری آغاز یک فرایند سیاسی فراگیر با برگزاری یک انتخابات مطابق قطعنامه ۲۲۵۴ شورای امنیت است.^۱

مهم‌ترین شرط اروپا برای سرمایه‌گذاری آغاز یک فرایند سیاسی فراگیر با برگزاری یک انتخابات مطابق قطعنامه ۲۲۵۴ شورای امنیت است. قطعنامه ۲۲۵۴ در سال ۱۳۹۴ با اجماع ۱۵ عضو شورای امنیت درباره آینده سوریه بدون اشاره به جایگاه بشار صادر شد.

قطعنامه ۲۲۵۴ در سال ۱۳۹۴ با اجماع ۱۵ عضو شورای امنیت درباره آینده سوریه بدون اشاره به جایگاه بشار صادر شد.^۲ از سوی دیگر به نظر می‌رسد دولت اسد نیز تمایلی به نقش آفرینی اروپا در بازسازی کشور ندارد و بیشتر به شرق امیدوار است. حتی اگر این مشکلات نیز برطرف شوند تحریم‌های آمریکا به خصوص قانون سزار مانع دیگری برای حضور اروپا در بازسازی سوریه خواهد بود.

1. www.enabbaladi.net/archives/397341

2. <http://irdiplomacy.ir/fa/news/1954885>

۶- نتیجه گیری

با توجه به تحریم‌های اعمال شده از سوی آمریکا به خصوص قانون سزار، بسیاری از بازیگران خارجی نمی‌توانند در دوره بازسازی سوریه فعالیت جدی داشته باشند. حتی روسیه نیز که در عرصه سیاسی به صراحت با تحریم‌های جدید آمریکا مخالفت کرده است، در عمل احتمالاً به دلیل فعالیت برخی از شرکت‌های حاضر در سوریه در سایر کشورها، عقب‌نشینی داشته باشد. اما به نظر می‌رسد طرح‌های بزرگ روسیه در سوریه از جمله سرمایه‌گذاری در بندر طرطوس و معادن فسفات که توسط شرکت تحت تحریم استروی ترانس‌گاز انجام می‌شود، ادامه پیدا می‌کند.

عقب‌نشینی رقبای قدرتمند خارجی در عرصه بازسازی سوریه سبب می‌شود فرصتی بی‌بدیل برای ایران در این دوره پدید بیاید که در صورت بهره‌مندی می‌تواند بعد از چندین دهه، نفوذ اقتصادی جمهوری اسلامی را نیز هم‌تراز نفوذ سیاسی و امنیتی گسترش دهد. در عین حال با توجه به وخامت وضعیت اقتصادی و معیشتی مردم سوریه، تعلق ایران در ورود جدی و برنامه‌ریزی شده به بازسازی این کشور می‌تواند به بروز شکاف‌های جدی بین حاکمیت و مردم و حتی تقابل مجدد میان آن‌ها منجر شود. این تقابل با مداخله دشمنان سوریه و محور مقاومت سبب خواهد شد تا آنچه را که دشمنان در میدان جنگ از دستیابی به آن عاجز ماندند در میدان بازسازی و بازی با معیشت مردم به دست آورند و سوریه را از محور مقاومت خارج نمایند.

